

ДВЕ ГОДИНИ ОТ ЕРАТА БОРИСОВ

Анализ на Конфедерация на труда „ПОДКРЕПА”

I. Управлението на ГЕРБ две години по-късно

След изборите през 2009 г. стартира управлението на ГЕРБ, натоварено с много надежди и оптимизъм за ред, законност и просперитет.

Дванадесетото правителство на Р България след промените през 1989 г. дойде на власт в изключително тежък период – разгара на световната финансово - икономическа криза, когато световната икономика се сринаше под натиска на провалилия се неолиберален модел на развитие.

Младият екип на новите управляващи трябваше в ход да анализира тежкото наследство оставено от Тройната коалиция и в спешен порядък да подготви бюджета на страната за 2010 г.

Липсата на управленски опит, привързаността към ненужните неолиберални идеи, както и голямата доза надменност, не му позволиха да осмисли радикалните идеи на социалните партньори по отношение:

- антикризисната политика;
- възможните варианти на фискалната политика, за да смекчи ударите на кризата и заложените капани от тройната коалиция.

Това е една от причините за актуализацията на бюджет 2010.

На старта в управлението нямаше доверие и чуваемост за алтернативните мнения от една страна и помощ от администрацията по средните и ниските нива, нещо повече, в някои случаи не страха, а преднамереният саботаж спъваше работата на правителството.

За съжаление депутатите на ГЕРБ с нищо не подпомогнаха правителството. Липсата на идеи и професионализъм и сега ги превръщат в неми свидетели вместо в мотор на законодателните процеси.

В болшинството от случаите за решаването на тежките социално – икономически проблеми се разчита на министър – председателя, който със

своята ерудиция и харизма успява да носи тежкото бреме на властта. Но този подход е контрапродуктивен във времевия хоризонт на мандата. Усилия трябва да се полагат от целия екип на правителството. Крайно време е парламентарната група на управляващите да си поеме отговорностите. От законодателната дейност – 87 % от внесените законопроекти са на правителството, а от останалите 13 % само 3,7 % са на депутатите на ГЕРБ. От 116 депутати само 10-15 се открояват и разпознават от хората. Останалите все още са сиво инкогнито. Това обстоятелство не е полезно за дейността на НС и още по-малко е полезно за България.

След този нелицеприятен увод следва да очертаем границите на безумието, което остави Тройната коалиция на младия екип на ГЕРБ.

I. Анализ на състоянието на държавата след управлението на Тройната коалиция

Управлението на правителството на Сергей Станишев се характеризира с:

- липса на коалиционна култура, генерираща негативни тенденции в управлението на държавата;
- прекомерно разрастване на административния апарат по системата „три, пет, осем” и увеличаване разходите за администрацията в невиджани размери;
- чудовищна корупция и срастване на властта с организираната престъпност;
- тотален провал в използването на предприсъединителните и структурни европейски фондове;
- пълна анархия в управлението на държавното имущество и естествените държавни монополи;
- управленска немощ за ограничаване на безпрецедентното развитие на кредитната експанзия;

- задълбочаване на и без това големия дефицит по текущата сметка;
- безконтролно разхищение и корупционно ограбване на формираните излишъци в бюджетите на страната;
- безхаберно отношение към видимите на видимо настъпващата икономическа криза и липса на идеи за нейното смекчаване;
- negliжиране на кохезионните процеси особено в областта на доходите и конкурентоспособността;
- нехайство, граничещо с престъпление, по отношение влиянието на икономическата криза върху икономиката на страната;
- тотална загуба на доверие на европейските институции и спиране на достъпа до еврофондовете;
- нехайство и липса на идеи за реформи в основните публични системи;
- липса на каквато и да е сигурност и законност за българското общество и negliжиране на исканата от ЕС реформа на съдебната система;
- съдействие за тотален разцвет на сивата икономика;
- пълна безпомощност на органите на МВР за охрана интересите на гражданите и страната;
- високомерно negliжиране на социалния диалог и структурите на гражданското общество.

Още много може да се говори за безумията, които сътворяваше предходното правителство, но резултатът е един – разпадаща се, разяждана от корупция държавна система, която остави страната незащитена и на произвола на световната криза.

На фона на това тежко наследство екипът на ГЕРБ не разполагаше с технологично време да влезе и да се ориентира във властта, а трябваше в ход да решава лавината от тежки проблеми.

II. Какво направи ГЕРБ за половината от мандата си

Съдебна система

В областта на реформата в съдебната система ЕК отбелязва, че България е продължила да бележи напредък в това отношение, сред което са и приетите промени в Закона за съдебната власт, в които се определят критериите и процедурите за оценка на професионалните и етичните качества за магистратите, прехвърлянето на част от отговорностите на следователите върху дознателите, създаването на работна група, която да наблюдава функционирането на новия наказателен кодекс, подобряването на управляващите структури в прокуратурата и усилията за засилване на отговорността и отчетността на отделните прокурори.

Същевременно в доклада се изтъква, че все още съществуват някои области, които будят тревога. В документа се призовава да бъдат приети необходимите промени в конституцията за премахване на неяснотите около независимостта и отчетността на съдебната система. В него се отбелязва, че структурата и функционирането на Висшия съдебен съвет /ВСС/ все още също буди безпокойство като се има предвид, че негови членове продължават професионалната си дейност и на други места и по този начин не могат да се посветят изцяло на работата си във ВСС. Като друг проблем се отбелязва липсата на правни процедури за отстраняване на представители на съвета, които са извършили дисциплинарни нарушения.

Това обстоятелство е сериозен повод за безпокойство, защото нашата съдебна система безнадеждно изостава с реформите.

МВР

Усилията, които полага екипът на МВР и ресорният министър г-н Цветан Цветанов имат широко обществено одобрение. За две години МВР успя:

Първо: Да докаже, че в България няма вече срастване на организираната престъпност с управлението и политическия чадър е окончателно затворен;

Второ: Разкрити бяха много нарко и контрабандни канали и част от тях вече са разбити;

Трето: Извършиха се редица арести на престъпни босове и техните екипи, но кога и как ще получат присъди все още не е известно;

Четвърто: Строго се наказват нарушенията на Правилника за движение по пътищата. КАТ вече е синоним на ред и законност, а не атрибут на корупция;

Пето: Би било от полза, ако голямата показност и демонстрация на сила се сведе до поносими размери в унисон с европейските норми за правата на човека;

Шесто: Увеличи се усещането за сигурност в обикновените граждани;

Седмо: Някои прибързани действия и все още липсата на професионализъм при събиране на доказателства пречи на ефективността на работата и това доведе до факта, че все още няма голям подземен бос осъден;

Осмо: Зачестиха обири на банки, трезори и жилища – и тук успеваемостта на разследващите органи е недопустимо ниска.

Въпреки това считам, че най-важният резултат е наличието на респект към закона и полицията.

Еврофондове

Един от основните инструменти за преодоляване на рецесията и проблемите на пазара на труда е ефективното и по-пълно използване на Европейските фондове чрез оперативните програми и нашият анализ за тяхното състояние показва следното:

1. В контекста на настоящата криза, както и в контекста на планирането на действията на правителството в по-дългосрочен план

след период на криза бе направена известна реформа /връщане на предишни форми на координация на оперативни програми и концентриране на отговорности/ като бе създаден постът министър по еврофондовете с цел в спешен порядък да бъдат предвидени конкретни мерки за преглед на постигнатото до момента на всички оперативни програми и да бъде направен анализ на тези мерки, които са ефективни до момента. Явни са опитите да бъде направено препрограмиране на индикативните програми още през тази година и в тях да залегнат мерки, подпомагащи усилията на правителството за излизане от кризата, както и мерки за периода 2011-2012 година, в който да залегнат подходящи мерки, стимулиращи развитието на иновативните предприятия, новите и зелени технологии, повишаването и разнообразяването на мерките за обучение, заетост, изграждане подходяща екологична среда и модерна инфраструктура. Независимо, че стартираха /макар и с огромно забавяне и все още крайно недостатъчни/ мерки за опростяване на процедурите и достъпа до всички операции по оперативните програми, все още документацията и процедурите за еврофинансиране са потискащо тромави, излишно усложнени и принудително ограничени до ниския административен капацитет на голяма част от управляващите държавни органи. Много често информационните кампании по стартиращите нови процедури по оперативните програми са неефективни и упорито продължава да не се прави добре развити и действаща опростена информационна среда .

2. Все още не са приложени и осъществени мерки за постигането на адекватна допълняемост и синергия между отделните оперативни програми като бъдат намерени възможностите за съчетаване, допълняемост и последователност при осъществяване на операциите /например съчетаването, времето и програмно обвързване на операции по изграждане на инфраструктурата чрез ОПРР с операции за изграждане на модерни предприятия или модернизирани съществуващите такива чрез ОП „Конкурентоспособност” и впоследствие допълване чрез програмиране на обучение за повишаване на квалификацията и преквалификацията на заетите лица в тези предприятия чрез възможностите на ОПРЧР/. Липсата на

такива мерки обрича на самоцелност и невъзможност за реализиране на интегрирани и комплексни подходи и постигане на необходимите за развитието и растежа на страната ни дългосрочни политики.

Усвояването на средствата от Програмата за развитие на селските райони /ПРСР/ е много бавно, особено при извършените 5 смени на директори на РА "Държавен фонд „Земеделие“ за срок от 2 години. От междинната оценка на ПРСР е видно, че тя се прилага небалансирано и програмната синергия между отделните мерки не се случва. Има изкривяване на пазара, причинено от допуснатите грешки при прилагане на САПАРД и повторени при приложение на мерките от ПРСР. На практика са толерирани производителите на зърнени и технически култури, а това води до икономически загуби – 64% от храните се внасят и се губят работни места в селските райони. Липсата на административен капацитет за реализация на програмата доведе до сериозни санкции за България, възлизащи над 50 млн. евро. Поради липсата на административен капацитет се бави приемането, разглеждането и заплащането на подадените проектни предложения. Съществува сериозна опасност да не се усвоят голяма част от средствата по ПРСР и това ще доведе до намаляване на планираните средства за следващият програмен период – 2014-2020 г.

3. Все още не всички оперативни програми в България са стартирали адекватни финансираня на проектни линии. Ярък пример за това са ОП „Конкурентоспособност“, Оперативна програма „Транспорт“, ОПТП и др.
4. Все още процедурите по проектиране, откриване на процедури, оценка и стартиране на дейности са изключително продължителни и неоправдано административно тежки. Забавянето на плащанията по възстановяване на вече направени верифицирани разходи на бенефициентите финансово затруднява кандидатите и в не редки случаи е причина за отказ от участие в проектни процедури. Като допълнение на тромавостта на процедурите и финансовата несигурност са и вялите и неефективни информационни кампании по стартиращите нови процедури по всички оперативни програми.

5. Успеваемостта по оперативните програми все още се характеризира и определя на база брой програмирани операции, стартирали процедури и сключени договори, а не на база постигнати цели и стойности /все още много ниски към момента/ на извършените разплащания с бенефициентите и усвояемостта средствата за съответния програмен период на съответните програми.
6. Наблюдават се в последния един месец тенденции на адекватни препрограмирования на някои от оперативните програми с цел повишаване на тяхната ефективност и полезност в контекста на необходимостта от цели и фокусирани върху настоящите проблеми и нужни дейности в момент на икономическа криза /например ОПРР, ОПРЧР, ОП „Околна среда” и др./

За съжаление не може да се формира ясна визия за степента на използване на Еврофондовете. Независимо от многократните предложения към председателя на НСТС и вицепремиер г-н Симеон Дянков за доклад от страна на министър Томислав Дончев към момента този проблем се negliжира. Социалните партньори не могат да получат тази информация, нито анализ на правителството за проблемите и затрудненията, както и визията за тяхното преодоляване.

Усилията на правителството за снижаване на корупционните практики в тази област са важен, но недостатъчен стимул за преодоляване на изоставането. Необходими са комплексни и незабавни мерки за:

Първо: Укрепване на административния капацитет на звената управляващи оперативните програми;

Второ: Широка обучителна кампания за бенефициентите на ОП;

Трето: Прозрачност и информираност на възможностите на ОП, като всяка програма следва да надгражда националното финансиране на конкретни политики ;

Четвърто: Опростяването на българските процедури и обезпечаване на по-лесен достъп до ОП при спазване на изискванията на ЕС;

Пето: Обезпечаване на строг контрол от нов тип по отношение процедурите за достъп и отчетност на проектите по ОП;

Шесто: Окрупняване на регионалните звена на всички министерства, агенции и фондове, управляващи европейски средства по различни оперативни програми и позиционирането им в предвидените за изграждане по ОП ТП 28 областни центрове;

Седмо: Разширяване на предвидените екипи с още експерти в 28-те предвидени за изграждане по ОП ТП областни информационни центрове с оглед експертите, работещи в тях да реализират политиката на информиране и проектно подпомагане /както във фаза проектиране, та и във фазите на управление и контрол/ на бенефициентите на програми както за бизнеса, така и за администрациите и неправителствения сектор.

България и светът

ГЕРБ пое властта в разгара на световната финансово - икономическа криза през 2009 г.

През 2010 г. икономическата активност в световен мащаб се ускори, благодарение на предприетите антикризисни фискални и монетарни мерки от водещите икономики, в следствие на които:

- Икономическият растеж чувствително се повиши в Китай с 10.3 % евро; САЩ с 1.7 % евро; Евронзоната 2.8 % евро.
- Създадоха се условия за ръст на инфлацията.
- Световният стокообмен нарасна с 7.3 %.
- Породи се обаче и тенденция на фискална нестабилност, особено в Евронзоната.

На табл. 1 ясно се виждат положителните тенденции по основните макроикономически показатели.

	Ръст на БВП			Инфлация			Безработица		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010

ЕС - 27	0,5	- 4,2	1,8	3,7	1,0	2,1	7,0	8,9	9,6
Евро зона-16	0,4	-4,1	1,7	3,3	0,3	1,6	7,5	9,4	10,0
ЕС - 8	3,8	-3,0	2,3	6,9	3,7	3,2	6,3	9,9	11,5
ЕС - 3	-0,2	-5,0	1,9	3,6	2,1	3,1	5,1	7,3	7,9
САЩ	0,0	-2,6	2,8	3,0	-0,3	1,7	5,8	9,3	9,6
Китай	9,6	9,2	10,3	5,9	-0,7	3,3	4,2	4,3	4,1

Забележка:

ЕС- 8 - включва държавите, присъединили се към ЕС през 2004 г., без старите страни - членки.

ЕС – 3- включва Обединеното Кралство, Швеция и Дания.

ИЗТОЧНИЦИ:

- Евростат
- Bureau of Statistics of Economic Analysis
- Национална статистика на Китай

Икономическата активност в Еврозоната е постигната с цената на високи дефицити от ускорено привличане на инвестиции. За илюстрация може да се проследи бюджетната практика и управлението на държавния дълг в Германия - най-бързо излизащата от кризата страна в Европейския съюз, сравнена с Еврозоната.

Табл. 2

Приходи и разходи на бюджета и държавния дълг в % от БВП

Показатели					
------------	--	--	--	--	--

<u>Германия</u>	2007	2008	2009	2010	2011
Общо приходи	43,9	43,7	44,3	43,1	42,5
Общо разходи	43,7	43,7	47,6	48,0	47,5
Първично салдо	0,2	0,0	-3,3	-4,9	-4,7
<u>Евროзона</u>					
Общо приходи	45,4	44,9	44,4	44,2	44,1
Общо разходи	46,0	46,8	50,7	50,8	50,2
Първично салдо	-0,6	-1,9	-6,3	-6,6	-6,1
<u>Държавен дълг</u>					
Евროзона	66,0	69,4	78,7	84,2	88,5
Германия	66,0	66,0	73,2	78,8	81,6

За Германия: източник – ЕК - данните за 2011 г. са прогнозни.

Данните в табл. 2 показват, че както Германия, така и страните от Евророната са проявили необходимата гъвкавост и отговорност, за да стабилизират реалната икономика и публичните системи, като са пренебрегнали ограниченията от Маастрихт и Лисабонския договор по отношение:

- Преразпредвелянето на бюджетните средства за основните публични системи, което за 2011 г. надвишава 50% за Евророната и 47.2% за Германия.
- Надвишили са ограниченията за дефицит.
- И са увеличили държавния дълг спрямо БВП много над ограниченията от 60%, дадени от ЕК.

За разлика от тях българското правителство, което води най-бедната държава в Европа предложи Фискален борд, при положение че вече сме

във Валутен борд. Ето защо, сме длъжни да отразим нашите съображения по този документ, който политиците с лека ръка одобриха.

Безспорно финансовата стабилност на страната е основополагащо условие за нейния просперитет и би осигурила:

- доверие на чуждите инвеститори;
- висок кредитен рейтинг;
- това, при условие че се дължи на:
  - a. реален ръст на Брутния вътрешен продукт, а не стъкмен и измислен;
  - b. реален сектор, развиващ се, така че да генерира висока добавена стойност;
  - c. потреблението да имаше за основа доходи в бизнеса и населението, приближаващи се до средноевропейското ниво.

За съжаление, в България няма нито една от тези предпоставки и на фона на:

- реален Брутен вътрешен продукт (не прогнозен), който няма да надхвърли 50 милиарда лева;
- спрени и осакатени плащания към бизнеса от страна на държавата;
- усвояване на европейските средства от структурните и кохезионния фонд около 10 %;
- ниво на доходи от населението, които от 2009 г. са замразени, реално са паднали с 23 % и на всичко отгоре най-мизерните в ЕС и далече под средноевропейските нива;
- здравноосигурителната система, която е в катастрофално състояние, от която държавата, респективно държавният бюджет се е оттеглил, въпреки разпоредбите на Конституцията на Р България, нещо повече - от която вие национализирахте 1,5 милиарда лева;
- образователна система със затихващи функции, от която децата ни излизат полуграмотни, а достъпът до висше образование е силно затруднен по финансови причини;
- безсилието на държавата да се справи с нарастващата алчност на монополите;
- висока инфлация и безумни нива на цените, които номинално са по-високи от тези в най-богатите страни;
- невъзможността да се спре спекулата и картелните споразумения.

Какво се предлага:

1. Да се ограничи преразпределителната роля на държавата до 37% от Брутния вътрешен продукт като мярка за размера на публичния сектор или с други думи - се налага рестрикция върху средствата, които държавата може да преразпределя чрез бюджетните разходи;

2. Да се гарантира балансирана бюджетна позиция и недопускане на дефицит над 3% от Брутния вътрешен продукт, т.е. да се фиксира бюджетното салдо от едната страна – по отношение на дефицита, като се „конституционализира” неговата „горна граница”;

3. Да се фиксира в Конституцията съществуващото равнище само на преки данъци, като то се предлага да се променя само с мнозинство от две трети от всички народни представители.

Пактът очертава утопичната цел – България да е флагман в световната икономика, т.е. страната с най-стабилна финансово-бюджетна (фискална) и данъчна политика. Нещо повече, Пактът се представя, като национален отговор на политика, наложена от Европейския съюз, където България за съжаление играе и ще има вероятно още дълго време периферна роля. От инструменти за въздействие – политики, за постигане на един или друг обществен ефект, фискалната и данъчна стабилност се издигат в кумир, на обществото се предлагат допълнителни ограничения под формата на „Фискален борд”.

Ограничаването на преразпределителната роля на държавата до 37 % от Брутния вътрешен продукт, чийто размер се очертава като мизерно нисък, на практика означава нокаутиране на основни публични системи. Тези системи и към момента са недофинансирани, в т.ч.:

- в образователната система ще спрат и наченките за реформи и качеството на образованието, което и към момента е на ниско ниво, ще спадне под критичния минимум, тъй като ще се намали относителният дял на средствата за тази дейност от и без това скромния обем на БВП. Това на практика означава:

а) намаляване на единните разходни стандарти в средното образование – свиване на средствата за квалификация на учителите; невъзможност за годишни ремонти на училищата и децата ни да учат в условия и сгради далече от европейските стандарти; ограничаване на достъпа до средните училища на децата, живеещи в отдалечени и малки селища, поради лош и липса на транспорт да останат неграмотни; невъзможност за

въвеждане на целодневно обучение за малките ученици; невъзможност за целесъобразно оборудване на кабинети, лаборатории и работилници за специализираните училища и техникуми и в крайна сметка, ниско ниво качество на средното образование и полуграмотни абитуриенти, обучавани от мизерстващи учители;

б) и до сега висшето образование е недофинансирано, а с тези намерения правителството обрича институтите и висшите училища в невъзможност да откриват нови модерни специалности в унисон с изискванията на пазара на труда. Това от своя страна ще принуди ректорите да увеличат таксите за обучение и на фона на мизерните доходи на населението и ще се ограничи достъпа до висше образование на голяма част от младите хора в България.

Като краен резултат обричаме българите на ниска грамотност, ниска квалификация със съдба на маргиналите в Европейския съюз.

Намаляването на средствата за здравеопазване на практика ни лиши от възможност болните от редки болести в страната да се лекуват. По този начин правителството ще стовари тази грижа на здравно осигурените, защото по Конституция негово е задължението за болните, които имат редки заболявания, в т.ч. и децата.

Само за 2010 г. с коригирания бюджет са намалени средствата за социални програми с две трети. За 2011 г. този процес продължава, като се разчита на европейски средства, по този повод трябва да подчертаем, че:

- се полагат огромни усилия за усвояване на парите по еврофондовете, но те не могат да покрият огромните нужди на тази система, защото са неприложими към много от програмите;

- с рязкото обедняване на населението във връзка с безработицата, мизерни доходи и инфлацията, относителният дял на хората и домакинствата, които трябва да бъдат подпомагани расте в геометрична прогресия.

Финансирането на публичния сектор зависи от съвкупността от публични услуги, за които държавата има ангажимент и които могат да варират в зависимост от приоритетите в политиката на правителството. Вариациите не могат да се отклоняват драстично като процент от БВП, защото обществените услуги са част от държавната власт – борба с престъпността, контрабандата, защитата на населението, образование, здравеопазване, социална сфера, публични инвестиции. Фиксирането на равнището от 37% бюджетни разходи спрямо БВП означава, че при бъдещ

растеж за услугите, които държавата има ангажимент, ще бъдат харчени относително по-малко пари, като дори бъдещ излишък в бюджета няма да може да бъде насочван за финансово осигуряване на реформите в отделните сегменти на публичния сектор.

България има наложени от Паричния съвет ограничения относно провежданата парична политика. Известно е, че Паричният съвет е определена сума пари + доверие и ако последното се изгуби, то никаква сума пари няма да е в състояние да удържи Борда. Предложението страната да се ограничи допълнително в практически единствения инструмент, който е в нейно разположение – фискалната политика, е лишено от „разум и прагматизъм“. При бъдещи циклични или структурни кризи, елемент от пазарната икономика, не се предвижда да бъдат контролирани чрез естествения „буфер“ на бюджетните разходи. Предлаганата мярка е равностилна да се фиксира дупката в колана на затягането и практическото оръзване на публичните разходи.

Предложената граница до 3% за дефицита по консолидираната фискална програма е директно заимствана от Пакта за стабилност и растеж на ЕС, който България и без това трябва да съблюдава. Маастрихтските критерии за нивото на правителствения дълг и на бюджетния дефицит са изчислени по начин да осигуряват устойчиво ниво на задлъжнялостта на правителствата при определени допускания за дългосрочен икономически растеж и лихвени проценти в страните от ЕС. Те са от 1992 г. и в условията на световната финансова и икономическа криза бяха и продължават да бъдат нарушавани от практически всички по-стари страни-членки. Принципът за бюджетен дефицит до 3% от БВП е приет в условия, когато нямаше криза. В настоящия момент условията са коренно различни и стремежът за спазването на този праг на всяка цена е лишен от смисъл. Недоумение предизвиква това, че се поставя по-строго ограничение за величината на правителствения дълг - 40%, докато тази, която и в момента трябва да се съблюдава - е 60%. Факт е, че точно министерството на финансите и неговият министър предлага включването на този критерий в конституцията, не успяха да го изпълнят на втората година от своето управление.

Всички икономически развити държави разхлабват показателите за задлъжнялостта и бюджетния дефицит като реакция на кризата. Външният

дълг на държави като Люксембург, Великобритания, Холандия, Хонконг, Швейцария, Белгия и др., измерен като процент от БВП, е достигнал нива от 250 до почти 500 %. Люксембург е успял да привлече 2 трилиона долара или по над 4 млн. долара на човек от населението си. Австрия, Дания, Норвегия, Финландия, Франция, Германия и др. имат показател между 100 и 200% дълг, при счтан за безопасен по критериите от Маастрихт 60%.

Най-малко задлъжнели са страни като Нигерия, Етиопия, Уганда, Узбекистан, Беларус, Йемен, Хондурас, Камерун, Туркменистан, Азербайджан. Техният външен дълг е едва от 6 до 23 на сто от БВП. Сочената за най-бедна държава в света - Хаити, има само 1% дълг, колкото и Екваториална Гвинея. Всички страни от ЕС, с изключение на Румъния, имат много по-висока задлъжнялост от България. Развитите държави имат по-висок бюджетен дефицит от България. Оказва се, че те грешат, а нашият финансов министър е прав и иска да облече своята правота с конституционна мантия.

Ако България ще излиза от кризата, то със сигурност е по-добре да има 1-2 процента по-висок дефицит, но да се осигури устойчивост на развитието, увеличаване на потенциала на икономиката, контрол над безработицата и нарастване на експорта и потреблението в следващите бюджетни периоди, отколкото нисък или нулев дефицит днес, но липса на перспективи за младите хора, застаряване на населението, влошаване на бизнес средата и дестабилизация в следващите финансови периоди.

Какви са перспективите пред света и България

Първо: Съгласно изследване на ООН, забавеният растеж на Световната икономика продължи през 2011 г. и 2012 г.

Второ: Страните излизат от кризата с различно темпо, а някои като България - са все още в нея.

Прогнозата на ООН показва за 2011 г. ръст на БВП 3.1%, а за 2012 г.- 3.5%, което е под 3.6% ръста за 2010 г. - а тя е годината на дълбока криза. Това обстоятелство крие рискове за глобалната икономическа стабилност, дори налице са предпоставки за перманентни кризи.

Трето: Въпреки напредъка, постигнат в намаляването на проблемните активи в банковия сектор, многобройните активи остават.

Четвърто: Продължава влошаването на пазара на недвижими имоти.

Пето: Търсенето на кредити е твърде слабо поради:

- Скъпия кредитен ресурс;
- Затруднен достъп на кредитен ресурс;
- Консерватизъм на големите инвеститори.

Шесто: Ситуацията на пазара на труда - тревожната безработица е устойчиво закрепена на недопустимо високи нива.

Седмо: Нараства паричната маса и продължава намаляването на курса на долара.

Осмо: Расте инфлацията поради:

- Геополитическите проблеми в Близкия Изток, чието решение не се очертава в близките 10 години, и влияе негативно на цените на горивата;

- Успоредно растат цените на енергоносителите. Ситуацията в Япония предизвиква отлив от евтината ел. енергия, базирана на атомни централи, от една страна, а от друга - ограниченият ресурс на въглища и газ ще повиши цената ѝ. Все още ел. енергията, добивана от възобновяеми източници е изключително скъпа, което ограничава приложението ѝ.

- Ускорено нарастват цените на храните.

Девето: Отслабването на долара и амбициите на Китай за световен икономически хегемон създават сериозен дисбаланс по глобалната икономика. Ситуацията се влошава от липса на координация за балансирано и устойчиво възстановяване на световната икономика.

Светът спешно се нуждае от баланс на икономическите доктрини за развитие и изграждане на нови принципи и правила.

На фона на тази изключително сложна и динамична ситуация в малка България едно правителство неуспешно се учи да управлява, което допълнително задълбочава трагедията на българите.

II. Какво се случи в България за две години

A. Финансово- икономическо състояние

1. Брутен вътрешен продукт

През последните две години икономическата ситуация в България е изключително тревожна.

Табл. 3

По цени на съответната година в млн. лв.

Показатели	2007	2008	2009	2010
1.Брутен вътрешен продукт	60185	69295	68322	70474
2.Брутна добавена стойност	505575	57733	58695	60645
в т. ч.				
- Аграрен сектор	3027	3990	2837	3190
- Индустрия	16309	17558	17996	18948
- Услуги	21239	36185	37862	38508
3.Компенсация на наети лица	20398	24396	25810	25751
4.БВП по компоненти				
- Крайно потребление	51532	57496	54293	54251
- Брутообразуване на основен капитал	17264	23283	19724	16546
- Външно търговско салдо	-11867	-14216	-6035	-1341
	<u>в левове</u>			
5.БВП на човек от населението	7857	9090	9007	9362
6.БВП на заето лице	16149	18115	18341	20102
7.БВП на един отработен час	9,8	10,9	11,1	12,2

Анализът на данните в табл. 3 показва следното:

- Ръстът на БВП през 2009 г. бележи спад от 5.5 %, който беше преодолян през 2010 г., нещо повече - България има минимален ръст на БВП от 0.2%;
- Брутна добавена стойност също претърпя срив от 3.3% през 2009 г., а за 2010 г. има минимален ръст от 0.2%;
- В резултат от горепосочените негативни тенденции БВП на човек от населението и на едно заето лице също бележи спад през 2009 г. и 2010 г.

Изключително тежко се отрази икономическата криза върху реалното производство. През този период бяха застрашени цели отрасли, като строителството и стотици фирми обявиха фалит. Свивът в реалния сектор и фалитите доведоха до голяма безработица: 11.3% през 2009 г. и 10% през 2010 г. В политиката на правителството се очертаха две, според нас, неправилни тенденции:

- За целия мандат на правителството са замразени доходите на публичния сектор и доходите от пенсии;
- Правителството преустанови изплащането на задълженията си към бизнеса и го постави в изключително тежко положение, като го лиши от свежи средства и от достъпа на кредитен ресурс, поради факта, че бизнесът беше принуден да преустанови плащанията си към фиска. Замразяването на работните заплати в публичния сектор даде лош знак на бизнеса, който направи същото със заплатите в реалния сектор. Фактически, общият Фонд работна заплата намаля с 14%;
- В резултат на тези действия рязко се влоши вътрешното потребление и производственият сектор изпадна в рецесия;
- Със своите необмислени действия БНБ също допринесе за ограничаване достъпа до кредитен ресурс на фирмите от реалния сектор, бяха намалени разходните тавани на банките, но без да се постави условие освободеният паричен ресурс да се остави в страната. Поради това, освободеният ресурс от порядъка на 3 млрд. лв. беше изтеглен от банките-майки буквално за минути- трябва да се има предвид, че в България всички търговски банки без една (ББР) са собственост на големи европейски банки, които също се намират в тежко положение.

1.1. През 2009 г. рязкото намаляване на продажбите и доходите на експортно ориентираните отрасли, и нарастването на безработицата се отразява негативно най-вече на отраслите, работещи за вътрешния пазар. Рязко се намали вътрешното търсене вследствие замразяването и намаляването на доходите. Това рефлектира отрицателно върху вноса, който спадна с 2.9 млрд. евро (- 33.2%) на годишна база. Износът намалю с 3,4 млрд. евро (- 22%). Преките чужди инвестиции с 3.2 млрд. евро.

БНБ намали допълнителните минимални резерви на банките от 10% на 5% за средствата, привлечени от чужди банки и от 10% на 0% за средствата, привлечени от държавния и местния бюджет. По този начин освободи резерви от 1.2 млрд. лв. привлечането на ресурс само от страната повиши лихвите по депозитите, което позволи нивото на привлечените средства да се задържи като това през 2008 г.- депозитите на гражданите и домакинствата нараснаха с 2.7 млрд. лв. (12%). Тази политика на банката оскъпи кредитния ресурс и забави темпа на ръстеж с 39% в сравнение с 2008 г.

Въпреки това банковата система остана стабилна. За 2009 г. капиталовата база на банките нарасна с 18% посредством капитализиране на печалбата от предходната година и увеличение на внесения капитал. За 2009 г. банковата система реализира нетна печалба от 752 млн. лв.

През 2009 г. икономиката на България се срива във всички сектори. Така например с 45% спада секторът на недвижимите имоти.

1.2. През 2010 г. нашата икономика показва лек отенък на растеж от 0.2%. Счита се, че това се дължи на износа на стоки и услуги. По официални данни той е нараснал с 16.2% и в реално изражение надхвърля предкризистните нива, но структурата му не дава надежда за стабилен растеж, защото всъщност се касае до суровини, материали и заготовки. Факт е, че България е в дъното на таблицата по конкурентноспособност, поради остарели технологии и липса дори на идея за нова продуктова структура.

Вносът също показва признаци на съживяване от 4.5%, но поради свитото вътрешно търсене на инвестиционни стоки и услуги, вследствие на трудния достъп до кредитен ресурс, темповете му са забавени.

Табл.4

Темп на развитие на реалния БВП

Показател	2009		2010	
	изменение в %	принос /пр.п./	изменение в %	принос /пр.п./
1.БВП – произведен	-5,5	-5,5	0,2	0,2
2.Крайно потребление	-7,3	-6,1	-1,1	-0,9
-потребление на домакинства- крайни потребителски разходи	-7,5	-5,0	-1,3	-0,8
-на сектор и държ. управление	-8,4	-0,6	3,8	0,3
-колективно потребление	-4,9	-0,4	-5,0	-0,4
3.Брутно образуване на капитал	-17,6	-5,9	-16,5	-4,8
4.Физическо изменение на запасите	0,7	-3,4	1,5	0,6
5.Износ на стоки и услуги	-11,2	-6,5	16,2	7,7
6.Внос на стоки и услуги	-21,0	16,5	4,5	-2,6
Забележка: В % към БВП по цени 2000 г., източник НСИ				

През 2010 г. инвестициите в основен капитал спаднаха с 16.5% не само поради крехките тенденции на съживяване на световната икономика, но и поради недоверието на инвеститорите в България. Не случайно в класацията на МВФ по интерес на инвеститорите за ПЧИ, България не фигурира за 2011 г. За 2010 г. и първо тримесечие на 2011 г., притокът на ПЧИ е нищожен. Заедно с много консервативната политика на банките при кредитирането,

допълнително засилиха негативната тенденция в развитието на реалния сектор. Минималните разходи за придобиване на ДМА продължават да бележат спад от 5,9%. В промишлеността намалението на ДМА достигна спад от 16,1%.

През 2010 г. крайното потребление на домакинствата спадна с още 1,3%, което се дължи преди всичко на мизерните доходи и разбира се на спад на доверието на потребителите.

2. Инфлация

Тенденцията към поскъпване на основните суровини и материали в глобален мащаб доведе до повишаването на инфлацията, която до 2010 г. е 4,4% - двойно по-висока от предвидената и с 2,8% пункта по-висока от декември 2009 г. Значително поскъпна петролът и земеделските култури и храните, което даде сериозно негативно отражение върху цените на транспортните горива, ел, енергията и храните. Поради това в края на 2010 г. годишната инфлация за горивата достигна 20,5%, а за храните - 3,9%.

През първото полугодие на 2011 г. инфлационните процеси значително се ускориха в негативна посока и при номинално замразени доходи сринаха реално разполагаемите средства. На фона на високата кредитна задлъжнялост на домакинствата ситуацията стана драматична. Това разбира се веднага се отрази на повишаването на лошите кредити, което официално е 20%, но фактически клони към 30%.

На табл. 5 тези тенденции са ясно очертани.

Инфлация	2009 г.		2010 г.	
	1,6 %		4,4 %	
	темп на инфлация по групи в %	принос /пр. п/	темп на инфлация по групи в %	принос /пр. п/
1.Храни в т. ч.	-3,0	-0,73	2,9	0,84
- преработени храни	-2,6	-0,39	5,7	0,74

- непреработени храни	-3,6	.0,33	1,1	0,10
2.Услуги в т. ч.	2,9	0,88	0,2	0,07
- обществено хранене	4,4	0,52	2,2	0,27
- транспортни услуги	-1,2	-0,06	-0,8	-0,04
- телекомуникационни услуги	-1,0	-0,04	-1,3	-0,05
- други услуги	4,9	0,46	-1,1	-0,11
3.Енергийни продукти	6,4	0,49	18,7	1,74
- транспортни горива	8,2	0,54	20,5	1,71
4.Промислени стоки	0,0	-0,01	-1,0	-0,19
5.Стоки и услуги с административно определени цени	2,0	0,31	4,3	0,65
6.Тютюневи изделия	23,9	0,69	33,9	1,33
Забележка: Дадената структура съответства на класификацията на Евростат. Източник – НСИ, БНБ				

3. Дефицит; текуща сметка; капиталова сметка; платежен баланс

През 2010 г. валутните резерви на БНБ са намалели с 383,9 млн. евро, в резултат на помощите по текущата, капиталовата и финансовата сметка на платежния баланс.

Общият дефицит на текущата и капиталовата сметка за 2010 г. се сви до 65,4 млн. евро, но за съжаление това се дължи на почти замрелия реален сектор. Твърди се, че търговският дефицит е намалял (2 412.5 млн. евро) или с 1761.1 млн. евро е по-малко в сравнение с предходната година. Това не се дължи на променени тенденции в развитието на реалния сектор, а на нечовешки икономии от публични. Почти бяха умъртвени основните публични системи, които правителството си позволи да национализира 1,5

млрд. лв. от НЗОК, за да подкрепи фискалния си резерв. Фриволното непрофесионално поведение на икономическия екип на правителството допусна през 2010 г. корекция на бюджета и тотално разпиляване на фискалния резерв.

Това на практика означава, че икономическият екип не само не може да прави бюджет, да генерира бюджет в него, но и не може да управлява финансови потоци.

През 2009 г. рязко нарасна Брутният вътрешен дълг с 605,7 млн. евро и достигна 37,7 млрд. евро (111,3% от БВП). За 2010 г. тенденцията е по-добра - Брутният вътрешен дълг вече е 36,7 млрд. евро или 101,8% от БВП, но пак надвишава БВП.

Това се дължи на:

- Спад на дълга на банките. За 2010 г. са получени кредити и депозити в размер на 5630,6 млн. евро, обслужените задължения по главница са на стойност 6554,9 млн. евро. От фискална гледна точка за банките това е добра новина, но от гледна точка на реалния сектор - не е. Все още достъпът до кредитен ресурс е много труден, лихвите са отчайващо високи за бизнеса и управлението на кредити е много скъпо.

За 2010 г. публичният и публично гарантираният дълг нараснаха общо с 108.8 млн. евро, което се дължи на взет заем от Европейската инвестиционна банка и на промени във валутния курс на долар/евро. Дали увеличаването е целесъобразно зависи от ефективността на използвания заем от ЕИБ, което засега е неизвестно.

През 2009 г.- касовото салдо по консолидираната фискална програма беше манипулирано и държавата си позволи да не изплати задълженията към българския бизнес в размер на около 1,3 млрд. лева за сключени и изпълнени договори. Нещо повече, тя редуцира тези задължения до около 500 млн. лв., които и до сега не е изплатила с отбив от 7%.

Брутните международни валутни резерви на страната се понижиха в края на 2009 г., в следствие главно на нетните продажби на резервна валута (евро) на банките от страна на БНБ, свързано с намалението на задължителните минимални резерви. Това обстоятелство, ако беше придружено със забрана за излизане от страната на освободените средства, би повлияло положително на

възможностите за кредитиране, но за съжаление този ресурс изтече мигновено към банките-майки извън страната, които бяха и без това в тежко състояние. Загубите се увеличиха от недалновидната структура на тези резерви. Увеличаването на евровия задел при сриваща се котировка на тази валута беше дълбоко погрешно.

Табл. 6

Валутна структура на брунтните международни валутни резерви

Валута	Активи по банката на управление „Емисионно”	
	2008	2009
1. Евро	90.99	93.05
2. Щатски долари	0.96	0.86
3. Злато	7.69	5.78
4. СПТ	0.36 - получаване	0.30 - получаване
5. Швейцарски фр.	0.01	0.01

Не без значение за финансовата стабилност на страната е и структурата на брунтните международни валутни резерви и остатъчният срок на падежа. За съжаление и тази тенденция е доста негативна.

Табл.7

Парични сектори	2008	2009
до 1 година	64.38	86.97
1 – 3 години	23.39	10.19
3 – 5 години	8.30	1.36
5 – 10 години	3.32	1.08

10 – 30 години	0.61	0.40
----------------	------	------

Основните изводи, които се налагат са:

- Към момента Валутният борд все още не е застрашен.
- Възможността за бързо излизане от кризата и стабилизиране на финансовото състояние е почти невъзможно. Преодоляването на свръх дефицита не може да стане през 2010 г. и 2011 г.
- Некомпетентността на икономическия екип е извън всякакво съмнение, което създава предпоставки за катастрофа.

През 2010 г. касовото салдо на икономическата фискална програма след корекцията представлява дефицит в размер на 2780,8 млн. лв. (3,9% от БВП). Ето защо, съветът Екофин на ЕС взе решението за наличието в България на свръх дефицит.

Основните предизвикателства пред финансовата политика бяха:

- Липсата на буфери в бюджет 2010г.
- Спадът на данъчните постъпления не само поради ресурсите, но и поради необоснованата акцизна политика, влиянието на монополите, разрастващата се сива икономика (58% от БВП) и корупцията.
- Проблемът със събираемостта на данъците и ДДС- измамите.
- Намаление на постъпленията в осигурителната система поради необходимото намаление на осигурителните вноски с 2%, спад в заетостта и общо 2 млн. души, които не плащат здравни вноски.

За пръв път от най-новата история на България фискалният резерв не е резерв, а се отчита в края на годината. Това дава свобода на финансовия министър да борави с него, без да пита парламентът и да обяснява къде изтичат парите, стига на 31 декември в резерва да има предвиденото число. За 2011 г. той бе намален от 6 млрд. лв. на 4,5 млрд. лв. в края на годината.

Трябва да отбележим, че интересът към българските ДЦК е минимален. Въпреки това правителството реши да подкрепи бюджетния дефицит с нова емисия ДЦК на вътрешния пазар.

През 2010 г. нейното финансиране с емисии на съкровищни облигации достигна 864,3 млн. лв. общата номинална стойност на одобрените от МФ поръчки за ДЦК на първичния пазар за 2010 г. е 1508.1 млн. лв., което е над три пъти повече спрямо нивото на 2005 г.

През 2010 г. динамиката на индексите SOFIX и BG 40 се характеризират с големи колебания. Оборътът на търговията на БФБ намаля с 26%.

III. Пазар на труда

Двугодишното управление на ПП „ГЕРБ“ съвпада с периода на рецесията и разгара на икономическата криза. Това налагаше да се вземат спешни мерки във връзка с рязкото влошаване на заетостта и увеличаване на безработицата. Разработеният съвместно със социалните партньори първи пакет от антикризисни мерки още през месец септември 2009 г. за съжаление не се реализира. Вместо това министърът на финансите съкрати средствата от Националния план по заетост с 2/3- ти, което де факто не разреши да се провеждат активни политики на пазара на труда в достатъчен размер и с бюджетни средства.

В началото на 2010 г. се разработи втори пакет от антикризисни мерки. За съжаление голяма част от мерките си останаха на книга, а други мерки се реализират частично. В резултат на това се губи кумулативността и синергията, заложен в общата визия на антикризисния набор от мерки и рязко снижава ефекта от тях.

В областта на активната политика на пазара на труда могат да бъдат направени следните констатации:

- Голяма част от целите и политиките са недофинансирани, в резултат на което се намали обхвата на безработните лица, включени в програмите и мерките по НПДЗ..

- Недостатъчно ефективно се използваше възможността за надграждане на националното финансиране чрез ОП „РЧР“. Това се дължи както на общото забавяне на програмирането и реализацията на всички оперативни програми, така и на разминаването в синхрона между ОП „РЧР“ и Националния план по заетостта. Ярък пример за това е периодичното

отпадане на големи групи от неквалифицирани, дълготрайно безработни и уязвими лица от незаконно финансираните мерки.

През последното тримесечие на 2010г. продължиха тенденциите на изменение в заетостта и безработицата, преобладавани в динамиката на трудовия пазар през последните две години. Заетостта продължи да намалява и коефициентът на заетост на лицата на възраст 15 и 64 години намаля под 60% (59% за последното тримесечие на годината), което се случва за първи път от началото на 2007 г. насам. Броят на безработните нарасна до 382,4 хил. души, а нивото на безработица достигна 11,2%. Икономическата активност на населението намаля до 52,1% (66,6% за възрастова група от 15 до 64 г.). Коефициентът на заетост на лицата на възраст 20-64 години през 2010 г. е 65,4%.

Наблюдаваните изменения на пазара на труда бяха очаквани. Към несигурната икономическа среда и преобладаващо песимистичните очаквания на предприемачите за възстановяването на производствената активност през следващите месеци се наложи и традиционно ниското търсене на труд през зимните месеци на годината. Все пак, трябва да се отбележи, че повишаването на безработицата надхвърли предварителните очаквания. Официалните данни на АЗ се разминават с тези на НСИ, което създава несигурност в пазара на труда. Така например за първо тримесечие на 2011 г. на годишна база НСИ посочва 12,5% безработица, а АЗ – 9,36%.

В края на януари броят на регистрираните безработни достигна 362 447 души. Те са се увеличили с 20 028 души (5.4%) спрямо края на декември 2010 г. Все пак, трябва да се отбележи, че за първи път от март 2009 г. те намаляват на годишна база (с 1,2%).

Януари традиционно е месец с висока динамика на входящия и изходящия поток регистрирани безработни към и извън бюрата по труда, която се свързва с изтичането и подновяването на работни места по мерките и програмите на пазара на труда. Двата потока са се увеличили през януари спрямо предходните месеци, но остават доста под обичайното си ниво за този месец на годината. През месеца са регистрирани 56 903 души, а бюрата по труда са напуснали 38 201 души, от които 17 765 души са започнали работа. На практика през януари липсва каквато и да е нова активност по програмите

по заетост, наблюдавана през предходните години. Почти всички новообявени свободни работни места са на първичния пазар на труда, което говори за леко повишаване на търсенето на работна сила.

За изпълнението на националната цел от 76% до 2020 г., равнището на заетост следва да нараства средногодишно с 0.67 % пункта, което е недостижимо поради факта, че към 2010 г. заетостта е 56% и България, ако излезе от кризата, ще бъде най-рано след 5 години.

Табл. 8

Година	2003	2007	2008	2009	2010	2011	2015	2020
Коефициент на заетост на населението на 20-64 г.	58,0	68,4	70,7	68,8	65,4	66	71	76
Коефициент на безработица	13,9	6,9	5,7	6,9	10,3			7,4

От 96 икономически дейности само 28 отбелязват нарастване на работните места, в останалите се задълбочават проблемите със заетостта, като най-сериозни са те в:

- Строителство на сгради- спад с близо 25% или (22 500души);
- Специализирани строителни дейности- 23.5% (12 200);
- Производство на облекло- 14.4% (16 600);
- Търговия на едро- 9.7% (16 400);
- Търговия на дребно- 5.7% (12 900);
- Сухопътен транспорт- 6.3% (4 700);
- Ресторантьорство- 19.6% (14 100);
- Образование- 3.8% (6 600);
- Издателска дейност- 25.2% (2 100);
- Далекосъобщения- 12.8% (2 500).

Като към тях прибавим съществените съкращения в производството на метали, минерални суровини, машиностроене, текстилната, кожарската,

обувната промишленост и селското стопанство, общо за една година нетна загуба на работни места възлиза на над 140 хил.

По-осезаемо увеличението на заетите лица се регистрира в:

- Строителство на съоразения- с 9.5% повече, или (3 100 души);
- Дърводобив- 15.6% (2 400);
- Производство на мебели- 7.5% (1 600);
- Информационни услуги- 70.6% (1800);
- Информационни технологии- 17.8% (3000);
- Дейности по охрана и разследване- 7% (3 600).
- Финансови услуги- 4.8% (2000)

Общо за двегодишния период от септември 2008 г. до септември 2010 г.

- Броят на заетите в Националната икономика е намалял с 313 хил.;
- Броят на наетите лица е намалял с 297 хил.;
- Броят на регистрираните безработни се е увеличил с 120 хил.;
- Броят на свободните работни места е спаднал от 23 на 16 хил., а коефициентът на свободните работни места от 0.9 на 0.7% поради намаляване на субсидираната заетост.

При цялата условност на едно чисто количествено сравнение на изходящия от заетост поток с този на входящия към безработицата, не можем да не отбележим, че разликата придобива впечатляващи размери. В условията на криза този факт засилва неопределеността на икономическата среда, защото липсва необходимата информационна обезпеченост за провеждането на правилните политики, водещи към стабилизиране на пазара на труда. Във всички случаи обаче, са налице динамично протичащи процеси, свързани със значителни по своя обхват и честота преходи в статуса на работната сила.

Една значителна част от този потенциал захранва сивата икономика. Рязко се увеличава и броят на обезкуражените лица от 150 на 220 хил. Трети обаче търсят своята реализация зад граница.

Само през 2009 г. регистрираната емиграция (официална смяна на адресната регистрация от България в чужбина) възлиза на над 19 хил. души (при среден поток от 2-3 хил. през предходните две години. 84% от напусналите страната са в активна възраст от 15 до 64г. Това ни дава

основание да твърдим, че се формира трета емиграционна вълна). Очевидно тя е продиктувана и от тежката ситуация на пазара на труда.

Обезпокоително е увеличаването дела на уязвимите групи на пазара на труда.

Безработните младежи до 29 г., регистрирани в бюрата по труда се увеличават. Ръстът в младежката безработица в най-голяма степен е свързан с влиянието на икономическата криза и с проблемите в образователната система – отпадането от училище. Част от младежите нямат квалификация, а други (завършващите средно или висше образование) нямат трудов опит, като и двете групи са с по-малък шанс да започнат работа, особено в условията на криза. Въпреки приоритетното включване на безработните младежи до 29 г. в активни програми за заетост, поради ограничените финансови средства през 2010 г., включените в програми са по-малко в сравнение със същия период на 2009 г. През периода януари – септември 2010 г. безработните младежи до 29 г. са 64 463, като се увеличават с 15 871 души спрямо същия период на предходната година. Делът им от общия брой на безработни остава почти непроменен - 18.1% при 18.2% през 2009 г. Сред безработните младежи до 29 г. продължават да преобладават тези без квалификация и специалност (63.4%) и тези с основно и по-ниско образование (50.5%). Най-висока е безработицата сред младежите до 29г.- 24.9%. За подобряване на достъпа на младежите до трудовия пазар и повишаване на пригодността им за заетост, трябва да се реализират специализирани програми и мерки, подпомагащи прехода от училище към работа, които могат да бъдат финансирани от държавния бюджет за активна политика на пазара на труда и от ЕСФ.

Безработни с основно и по-ниско образование и без квалификация и през 9-месечието на 2010 г. подобно на 9-месечието на 2009 г. нарастват като абсолютен брой, а като процент от общия брой на безработните намаляват. През периода януари - септември 2010 г. средномесечният брой на безработните с основно и по-ниско образование е 178 555, като относителният им дял (50.2%) намалява с 2.9 п.п. Безработните без квалификация са най-голямата група в професионалната структура на безработните. През 9-месечието на 2010 г. средномесечният им брой е 201 056 души, а относителният им дял (56.5%) намалява с 1.9 п.п. спрямо същия период за 2009 г.

Продължително безработните нарастват значително през 2010 г. След отчетеното намаление през предходните две години. През периода януари-септември 2010 г. средномесечният брой на продължително безработните над една година е 108 268, с 29 776 души повече спрямо същия период на миналата година. Делът им слабо нараства, и е 30.4% от общия брой на безработните. Сред продължително безработните преобладават лицата без квалификация (69.1%) и с основно и по-ниско образование (64.9%).

Безработните над 50 г. нарастват в сравнение с 9-месечието на 2009 г. с 31 262 и през 9-месечието на 2010 г. средномесечният им брой е 133 509 или 37.5% от безработните, регистрирани в бюрата по труда. Сред тях преобладават лицата без квалификация (55.9%) и с основно и по-ниско образование (53.4%).

Безработните лица с увреждания също нарастват. През 9-месечието на 2010 г. те са 13 694 души средномесечно- повече с 1 182 спрямо същия период на предходната година. Делът на тази група в общия брой на безработните обаче намалява от 4.7% през 2009 г. на 3.8% през същия период на 2010 г. Сред безработните с увреждания, регистрирани в бюрата по труда преобладават тези без квалификация (43.8%) и безработните със средно специално и професионално образование (41.4%). Най-малък е делът на специалистите (25.8%) и на тези с висше образование (9.5%).

Програми и мерки, заложи в НПДЗ с цел ограничаване на негативните тенденции, вървят тромаво поради тежки процедури и бюрокрация. Много от мерките не следват актуалната необходимост и конкретните нужди на пазара на труда, а просто се предлагат по „навик” и без смисъл от предишни годишни планове. Към някои добри мерки пък няма интерес от страна на работодателите и там има по-малко усвоени средства. Поради сложна документация при кандидатстване, огромната и излишна административна тежест (много от документацията е излишна и би могла или да бъде заменена от декларации на определени ангажименти и обстоятелства или да бъде служебно набавяна от съответните управляващи органи) има опасност да не заработят схеми от ОП РЧР, а осигуряване на максимална усвояемост на средствата - един от приоритетите на правителството.

Въвеждането на ваучерния механизъм за финансиране на обучението на заети и безработни значително улесни достъпа до участие в обучение за придобиване или повишаване на професионалната квалификация, макар това за става хаотично и да липсва насоченост на обученията за придобиване на нови умения и квалификации към конкретни, актуални и предстоящи за развитие икономически дейности и производства .

Проведената рекламна кампания, с цел популяризиране възможностите на ОП РЧР, също е стъпка в правилна посока.

IV. Образование

С програмните си документи ПП ГЕРБ заяви категорично, че основен акцент в нейното управление ще бъде системата на образованието. Една година по-късно се очертават основните положителни тенденции и резултати в тази област, като:

- Бяха запазени и доразвити в положителна посока традициите в социалния диалог;
- Към Отрасловия съвет по образование се сформираха многобройни експертни работни групи, в които непрекъснато се дебатираха важни проблеми в отрасъла;
- В резултат на добрия социален диалог е подписан нов Браншови КТД;
- Финансовите средства в областта на средното образование не бяха намалени след корекцията на бюджет 2010 г., което е гаранция за добра работа в системата;
- Актуализацията в проектозакона за училищното образование се извърши след дебат за социалните партньори и бяха зачетени техните предложения за по-ефективна работа в тази сфера.

За оставащите години от мандата бихме препоръчали:

- Да се обезпечи по- голяма прозрачност при провеждане на конкурсите за директори, за да няма съмнения за протекционизъм и корупция;
- При разработване на учебници, учебни помагала и учебни програми да се извършва широк обществен дебат с участието на социалните партньори;

- Във връзка с промените в КТ относно ползването на платения годишен отпуск е необходимо да се отчете спецификата на работата в образованието и да се намери балансирано решаване на проблема.

За пореден път правителството показва управленска немощ в областта на образованието през пролетта на 2011 г. с измислената процедура по формиране на темите за матурите в средното образование. Не сложните измислици, а реалната борба с корупцията е необходима, за да има ефект. Ето защо, КТ „Подкрепа” си позволява да акцентира върху най-необходимите реформи в образованието.

Повишаването на равнището на знания и умения на работната сила, чрез дейности по учене през целия живот, трябва да бъдат сред приоритетите на политиката за осигуряване на интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж на Р България, залегнали в Националната програма за реформи 2010-2013 г.

В този контекст новата образователна структура, предвидена в проекта в нов Закон за училищното образование съдържа концепция за осигуряване на равен достъп до образование и гъвкави пътеки на преход между различните етапи на образование и маркира воля за създаване на условия за признаване на резултати от самостоятелно обучение и неформално учене. Необходимо е обаче Закона за училищното образование да се обвърже с последващата промяна в Закона за професионалното образование и обучение, която да бъде насочена към създаване на нормативна основа за разширяване на процесите на децентрализация в системата на професионалното образование и обучение.

- Необходима е прозрачна и целенасочена политика при въвеждането на европейските инструменти, насърчаващи прозрачността и признаването на квалификациите (Национална квалификационна рамка, Европас документите, Национална рамка за осигуряване на качеството на професионалното образование и обучение, Европейска система за трансфер на кредити в системата на професионалното образование и обучение, Европейска система за трансфер на кредити във висшето образование), като социалните партньори се включват във всички етапи на реализиране на политиките – от планирането до оценката на въздействието и предприемането на коригиращи мерки.

- За да бъдат резултатни за гражданите, процедурите по признаване на резултати от предходно учене и валидиране и признаване на компетентности, знания и умения, придобити чрез самостоятелно и неформално учене, е необходимо прякото участие на социалните партньори във всички етапи на процеса, като по този начин ще се избегне неговото усложнено администриране, което може да обезпредмети същността на процеса и да го уеднакви с подходите, прилагани във формалната система (висше, средно, професионално образование и обучение);

Законодателни промени да бъдат направени и в областта на висшето образование. Промените да бъдат насочени към създаване на предпоставки за реформиране на системата, с акцент върху възможностите за мобилност не само в други европейски страни, но и от един български университет в друг със сходна специалност, както и в рамките на един университет в съответни специалности от една предметна област, като се използва общоевропейският инструмент за трансфер на кредити (ECTS); следва да се създадат условия за гъвкави учебни пътеки, подчинени на индивидуалните потребности на учещите, т.е. – въвеждане на резултатно ориентирано учене спрямо съществуващото към момента, което е предметно ориентирано и основаващо се на броя часове по съответната дисциплина. Това ще обезпечи равен достъп до образование, качество и прозрачност, повишаване на конкурентноспособността и мотивацията, това ще доведе до създаване на реална ефективна връзка между образованието и пазара на труда.

Секторни политики

Важно отражение върху пазара на труда биха имали политиките за растеж и модернизация на българската икономика, отчитащи основни макроикономически предизвикателства пред страната. Ключови за установяване на устойчив икономически ръст са приоритетите, свързани с повишаване на конкурентноспособността, развитие на туризма и ефективно външноикономическо сътрудничество и конкурентноспособно енергийно развитие. Подобряването на бизнес и инвестиционния климат и осигуряване на потоци от инвестиции, гарантиращи ускоряването на икономическия

растеж в периода на излизане от глобалната финансова и икономическа криза ще продължи да бъде важен приоритет. Политиката може да включва конкретни мерки, финансирани от бюджета на МИЕТ и изпълнението на Оперативната програма „Развитие на конкурентноспособността на българската икономика 2007- 2013г.”

- Основни цели на програмата за административно опростяване и подобряване на бизнес средата може да се постигнат чрез мерки, насочени към опростяване, премахване и/или облекчаване на административни режими, предоставяне на електронни административни услуги, облекчаване на регулаторната нормативна рамка, подобряване на условията за достъп до добри бизнес практики, анализ на тенденциите в икономическото развитие с оглед предприемане на мерки за тяхното подобряване и др. Подкрепа в тази насока се предоставя и по Оперативна програма „Административен капацитет”, по приоритет 3.1 „Подобряване на обслужването за гражданите и бизнеса, в това число, чрез развитие на електронното управление”. Мерките по този приоритет включват изготвянето на анализи на регулаторната тежест върху икономиката, на нормативната база, регламентираща регулирането на бизнеса от страна на държавата, както и разработването на механизми за оценка на въздействието на нововъведените и действащите регулаторни режими, чрез консултации с всички заинтересовани страни. Фокусът е върху предварителния анализ на въздействието на регулаторните режими, като ще се анализират и възможностите за преминаване на администрирането на част от регулаторните режими към частния сектор и браншовите организации;

- Развитие на сектора на туризма ще цели утвърждаването му като ключов за икономиката на страната отрасъл, който да допринесе значително за подобряване на състоянието на платежния баланс и на ръста на БВП , което може да се осъществи, чрез развитие на туристическия продукт, повишаване на неговото качество и конкурентноспособност, както и диверсификация на националния туристически продукт и активизиране развитието на специализираните видове туризъм. Това от своя страна ще повиши търсенето на висококвалифицирани кадри.

- Създаването и развитието на малки и средни предприятия ще бъде подкрепяно чрез създаване на конкурентноспособни стартиращи фирми, насърчаване на иновационната активност на младите хора, възпитание на младежите в предприемачески умения за създаване на конкурентноспособен

малък и среден бизнес, интегриране на информационно-консултантска мрежа в подкрепа на бизнеса, развитие на центрове за насърчаване на предприемачеството във ВУЗ, прилагане на схема за трансфер на знания към предприятията, условно наречена „ваучерна схема” (схемата предвижда финансирането на предложения за решаване на проблеми с приложен характер, чрез придобиване на знания, свързани с иновация на продукти, процеси и услуги) и др.

- Прилагането на Закона за насърчаване на инвестициите ще способства за повишаване на инвестиционната активност за създаване на нови предприятия или разширение на съществуващи, с нови продукти и технологии, „интелигентно инвестиране”, с фокус върху „триъгълника на знанието”, на образованието, научните изследвания и иновациите, като краткосрочни и дългосрочни действия в съответствие с програмните и нормативни актове на ЕС, нарастване на инвестициите в производства и услуги с висока добавена стойност, за създаване на нови работни места за високо образовани и квалифицирани кадри, намаляване на регионалните социално-икономически различия в страната.

- Ефектът от увеличението на дела на енергията от възобновяеми енергийни източници (ВЕИ) в общото крайно потребление на енергия ще е разкриването на нови работни места и опазването на околната среда, което ще доведе и до намаляване на външната зависимост от внос на енергия и енергийни ресурси. Тази зависимост поражда неочаквани затруднения на бизнеса, което се отразява негативно върху заетостта.

Подкрепа за намаляване на регионалните различия с важно отражение за подобряване на показателите за териториално сближаване в социалната област ще има изпълнението на операции в рамките на Оперативна програма „Регионално развитие”. Общини, неправителствени организации, фирми и др. ще изпълняват проект в областта на устойчивото и интегрирано градско развитие; регионалната и местна достъпност; устойчивото развитие на туризма и местното развитие и сътрудничество.

Тези политики ще имат реален принос за създаването на по-високи нива на добавена стойност, респективно реален растеж на БВП в условията на нарастваща конкуренция, успешно интегриране на бизнеса в Единния

европейски пазар, подобряване на състоянието на платежния баланс и увеличаване на заетостта.

В сектор „селско и горско стопанство” има сериозни проблеми – масово се прилагат остарели технологии, което води до ниска производителност; липсва единен организиран пазар на продукти; постоянно намаляват площите, на които се произвеждат храни за сметка на увеличение на площите за производство на суровини за биогорива. Извършва се реструктуриране на отрасли, без да има стратегия и ясна визия от страна на правителството, които да са известни на широката общественост.

Със затихващи функции са животновъдството, зеленчукопроизводството, овощарството, лозарството в България. Почти не се отглеждат бобови култури, традиционни за страната. Международната организация по прехраната предупреждава, че се задава глобална криза за храни и цените се покачват с бързи темпове, особено рефлектиращо през първото тримесечие на 2011 г. в България. В такъв момент България няма продоволствена национална политика. КТ „Подкрепа” предупреждава, че мащабният внос на хранителни продукти в България крие много рискове и зависимости. Незабавно е необходимо набелязването и реализирането на спасителни мерки за увеличаване на производството на български храни от растителен и животински произход, а не да се прилагат различни стандарти без особен ефект върху качеството.

БДС на 1 зает в сектор „селско и горско стопанство” за 2010 г. е 965 лв., а за 1 отработен час, БДС е 2,60. В аграрния сектор влизат милиарди левове, а производителността на труда е много ниска. Производството на храни, българско производство постоянно намалява, единствено ръст има при слънчогледа и ориза.

V. Доходи и жизнено равнище

Още с идването на власт, настоящото правителство прокламира липса на политика по доходите, обяснявайки всичко с кризата. Въпреки добрите и оптимистични изявления на финансовия министър за това, че излизаме от кризата още в средата на 2010 г., няма и намек и за каквато и да е политика по

доходи, още по-малко - за кохезия с доходите на останалите страни-членки на ЕС. Ето защо, ние считаме:

1. Твърдението, че ръстът на производителността на труда изостава от досегашния ръст на заплатите - за фриволно, защото:

- ръстът на БДС през 2008 г. спрямо 2000 г. на един нает е 135.1% за индустрията;

- индексът на нарастване на СРЗ за същия период е 124.7% пак за индустрията;

- в добивната и преработващата промишленост изоставането на реалната заплата е съответно с 23 % пункта в добивната и с 27 % пункта в преработващата;

- внимателният анализ на задържане на ръста на производителността показва, че това е следствие от повишаване на заетостта преди кризата и ръста на номиналната и реална заплата за тези периоди (2007- 2008г.), измерена през паритета на покупателната способност.

- заплатата на българския наемен работник е 1/5 от средната за ЕС -27 при производителност на труда 1/3 от целия ЕС, измерена през паритета на покупателната способност.

2. Икономическите и фискални надежди на правителството не само не се сбъднаха по отношение излизането от кризата. Имагинерна е надеждата, че ръстът на безработицата е овладян. Замразените и намлени доходи все повече ще свият покупателната способност, което ще рефлектира негативно на реалния сектор. Тези важни обстоятелства налагат спешно да се преосмисли визията на правителството по доходите от труд. Необходими са радикални мерки за увеличаване на минималната работна заплата, с цел да се разкъса порочният кръг, който ще фалира социалното осигуряване и приходите в бюджета от ДДФЛ (данък върху доходите на физическите лица). Минималната работна заплата е онзи стимул, който принуждава бизнеса да увеличава и минималните осигурителни доходи и реалните работни заплати. Тя е доказан инструмент за принуда на сивия сектор да поддържа видимите трудови възнаграждения в съответно съотношение спрямо нея и с принос за общата обективна динамика на доходите от работна заплата.

Държим да припомним на правителството, че още през 1933 г. България е ратифицирала Конвенция #26 на МОТ относно установяването на методи за определяне на минимална заплата. В този смисъл, КТ „Подкрепа” не може да приеме, че в преговорите за такъв механизъм правителството си отреди роля на пасивен наблюдател, и че до този момент въпреки решението на Комисията по доходи и жизнено равнище, НСТС все още не се е занимал с този проблем.

3. КТ „Подкрепа” категорично изразява своето несъгласие под предлог „в криза сме” съотношението разходи за заплати- БВП да остане най-ниският в Европа- 35.6%, след като в ЕС – 15 това съотношение е 49.1%, а за ЕС- 27 - 48.4%. Желанието за минимизиране на макроикономическите рискове пред заплатите на наемния труд за КТ „Подкрепа” е неприемливо. Не може цялата тежест на кризата да се стовари само на работниците и служителите.

4. Безработицата, намалените или замразени доходи от работна заплата фактически доведоха до крайна бедност - 75% от домакинствата. Относителният дял на „работещите бедни” рязко се повиши. Вече болшинството от семействата се лишават не само от култура, образование, облекло и отопление, но и от храна. Този факт беше установен от доклад на Световната банка.

Състоянието на основните показатели по заплащането на труда (таблица 9) показват доста интересни тенденции:

**МЕСЕЧНА СРЕДНА РАБОТНА ЗАПЛАТА, НЕТНА РАБОТНА
ЗАПЛАТА И МИНИМАЛНА РАБОТНА ЗАПЛАТА**

	2007	2008	2009	2010
	Левове			
СРЗ за страната	431	545	609	647
Пол				
мъже	469	597	672	706

жени	391	490	545	590
Сектори				
Обществен сектор	521	651	714	749
Частен сектор	397	510	574	609
Икономически дейности				
Аграрен	302	393	440	492
Индустрия	408	510	574	627
Услуги	452	575	564	577
Бюджетни организации	477	605	658	698
Търговски дружества и предприятия	421	533	599	636
НРЗ за страната	343	427	477	512

- Фактическа номинална средна работна заплата в годините на кризата расте;
- Нивото на номиналната средна работна заплата в публичния сектор (749лв.) е по-високо, отколкото това в частния сектор (609лв.);
- Темпът на нарастване на номиналната работна заплата в частния сектор, въпреки че е по-висок в публичния сектор не позволява на частния сектор да достигне нивата на публичния сектор;
- Минималната работна заплата е замразена на нивото на 2009 г. (240лв) и правителството има намерение да я запази такава до 2014 г.;
- Темпът на нарастване на номиналната работна заплата на жените превишава този на мъжете с 3.2 %.

Така очертаните тенденции, които статистически са верни, изкривяват истинската картина на доходите от работна заплата. Това обстоятелство се дължи на:

- Свиването на заетостта и увеличаването на безработицата;

- Фактът, че в 2009 г. и в 2010 г. бяха уволнени преобладаващо нискодоходните групи и фактически фирмите и администрацията запазиха само тези работници с висока квалификация и с относително по-високи заплати;

- По предварителни данни през 2010 г. средномесечната работна заплата достигна 647 лв., като нарастването в номинално изражение е 6.2% в сравнение с 2009 г. През същия период двата компонента на СРЗ намаляват-ФРЗ с 7.6%, а средногодишният брой на наетите лица, без жените в отпуск по майчинство с 13.2 %. Следователно за повишаването на РЗ по-голямо влияние е оказало редуцирането на персонала. И през двете години на кризата съкращаването е засегнало в по-голяма степен малките предприятия, производствените единици с ниско заплащане на труда, производствения персонал и в частност ниско квалифицираните работници. Това доведе до задълбочаване на диференциацията между заплатите в отделните отрасли и дейности, и оказва влияние на важни тенденции и съотношения на СРЗ.

- Безработицата засегна най-много нетъргуемия сектор, а за работещите в търгуемия сектор се приложиха предимно гъвкави форми на заетост, което позволи да се запазят работните места на висококвалифицираните работници, които са и по-високо платени.

- С част от програмите на правителството, като субсидирана заетост всъщност се постигна изкривяване на статистиката на заплащането. Тази програма например предвижда вместо изплащането на обезщетение от фонд „Безработица”, с тези пари да се поддържат за 6 месеца работни места, на които да работят трайно безработни. По този начин бизнесът, без да плаща работни заплати генерира Брутен вътрешен продукт и не отчита Фонд „Работна заплата”.

- По същия начин върху данните на статистиката по заплащането се отрази програмата „От социална помощ към заетост”.

Реалната работна заплата в България за този период рязко се понижи, вследствие на растящата инфлация, която през петте месеца на 2011 г. се очертава като галопираща. Това обстоятелство има и обективни измерения поради увеличаване цените на горивата и основните хранителни продукти в световен мащаб. Освен това обаче в България се очертава допълнително утежняване на инфлационната ситуация, поради спекулативното увеличение

на цените на енергоносителите основно на монополното положение на фирма-доставчик, както и поради факта, че голяма част от административните такси имат характер не на стойностна услуга, а данъчен.

Нивата на доходите от работни заплати и пенсии в България са най-ниските не само в ЕС , но и в цяла Европа (таблица 10)

Увеличаване на минималната работна заплата

Страна	2009 МРЗ в евро	2010 МРЗ в евро	Разлика в евро	Процентно изменение
Обединено кралство	995,28	1076,46	81,18	8,2 %
Португалия	525	554,17	29,17	5,6 %
Гърция	817,83	862,82	44,99	5,5 %
Полша	307,21	320,87	13,66	4,4 %
Словакия	295,50	307,70	12,20	4,1 %
Малта	634,90	654,85	19,95	3,1 %
Люксембург	1641,74	1682,76	41,02	2,5 %
Нидерландия	1381,20	1407,60	26,40	1,9 %
Франция	1321,05	1343,80	22,75	1,7 %
Испания	728	738,85	10,85	1,5 %
Чехия	297,67	302,19	4,52	1,5 %
Словения	589,19	597,43	8,24	1,4 %
Унгария	268,09	271,80	3,71	1,4 %

Тенденциите в доходите от работна заплата в търгуемия и нетъргуемия сектор показват значителен ръст на СРЗ за 2010 г. в сравнение с 2009 г. (при агрегация 38 икономически дейности) в икономическите дейности: „Операция с недвижими имоти”- с 18 %, „Хотелиерство и ресторантьорство”- 13,8%, „Производство на хранителни продукти”- 13.4%. Абсолютното увеличение е съответно с по 114 лв. при „Операции с недвижими имоти” (със СРЗ 750 лв.), при „Хотелиерство и ресторантьорство” размерът на СРЗ е 422 лв., като увеличението е с 51 лв., при „Производството на хранителни продукти” (607 лв.) увеличението на СРЗ е с 71 лв.

За същия период в наблюдаваните икономически дейности персоналет намалява съответно с 8426 в „Операции с недвижими имоти”, „Хотелиерство и ресторантьорство” с 28768, „Производство на хранителни продукти” с 5528. Общо в трите отрасли са съкратени 33 хил., т.е. около 11% от съкращенията за страната.

Сравнително по-високо равнище през 2010 г. запазват 6 от 38-те икономически дейности. От тях, това са: „Финансиране и застраховане”- 1381лв., „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни вещества” - 1380лв., „Далекосъобщения”- 1333лв. Нарастването на СРЗ в номинално изражение съответно е с 7.5%, 5.6% и 12.4%. Намаление на средногодишния брой на персонала се наблюдава във „Финансиране и застраховане” с 7.5%, в „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни вещества” с 4.1 % и в „Далекосъобщения” с 15.8%.

При по-голямата агрегация по-силно се откроява диференциацията между СРЗ по икономически дейности. В общо 19 от 96-те икономически дейности КИД’2008 имат СРЗ под 75% от тази за страната. Общо в тези икономически дейности работят 626 хил., т.е. 29.7% от всички наети лица в страната. Това са отрасли в диапазон 342 лв. („Обработка на кожи, производство на обувки и други изделия от обработката на кожи без косъм”) и 486 лв. („Растениевъдство, животновъдство и лов, спомагателни дейности”). Редуцирането на персонала в тези икономически дейности е с 14.2 %, а увеличението на СРЗ е от 2% до 26.9%. Увеличението се отрази на

намаляването на разликата между СРЗ на съответните отрасли със средната за страната. Това е положително явление и заслужава да се наложи като тенденция. Затова би допринесло едно увеличение на минималната РЗ, чийто обем от 240 лв. е „замразен” вече повече от две години.

Сравнявайки темповете на растеж на СРЗ с тези на потребителските цени, на производителността на труда или отрасловите и други основни съотношения се констатират редица проблеми. Основно място сред тях заема замразяването на минималната РЗ и задържане на равнището на СРЗ на нископлатените наети лица. Минималната РЗ през 2010 г. е едва 37.1% от СРЗ за страната. Всяко нейно увеличение би гарантирало не само социален ефект, но и икономически. Покачването на минималната РЗ би довело до корекция (увеличение) и на близки по размер на нея отрасли, с които ще си осигури и по-голямо потребление и инвестиции (таблици 11,12,13).

Табл. 11

Запазване на минималната работна заплата

Страна	2009 МРЗ в евро	2010 МРЗ в евро
Ирландия	1461,85	1461,85
Белгия	1387,50	1387,50
България	122,71	122,71
Естония	278,02	278,02
Литва	231,70	231,70

Табл. 12

Намаление на минималната работна заплата

Страна	2009 МРЗ в евро	2010 МРЗ в евро	Спад в евро	Процентно изменение
Румъния	149,16	141,63	-7,53	-5,3 %
Латвия	254,13	253,77	-0,36	-0,01 %

Табл. 13

Справка за основните параметри и техните съотношения

	2007	2008	2009	2010
МРЗ лв.	180	220	240	240
Номинален ръст- %	12,5	22,5	9,1	0,0
Реален ръст- %	3,8	8,8	6,1	-2,5
Нетна МРЗ, лв.	159,50	172,30	187,92	189,86
Линия на бедност, лв.	152	166	194	211
СРС за страната, лв.	431	544	591	?
-----	-----	-----	-----	-----
		-		-
МРЗ/ЛБ	1,18	1,325	1,237	1,137
Нетна МРЗ/ЛБ	1,05	1,04	0,97	0,90
МРЗ/СРЗ	41,8	40,4	40,6	40,8

VI. Динамика на производителността на труда

Развитието на производителността на труда показва тенденция на повишение. Считаме, че това се дължи:

- БВП през 2010 г., изчислен по текущи цени е 70474 млн. лв. Текущият обем надвишава с 2152 млн. лв. произведения БВП през 2009 г., годината на задълбочена икономическа криза. Номиналното нарастване на БВП почти изцяло се обуславя от средногодишното увеличение на цените. Средногодишната инфлация на 2010 г., измерена чрез индекса на потребителските цени е 2.4%, а чрез хармонизирания индекс на потребителските цени е 2.8%. Изчислен по съпоставими цени растежът както на БВП, така и на БДС е само 0.2%. Средногодишният растеж се предхожда от по-високите ръстове на БВП от второто и следващите тримесечия на 2010 г., съответно с 1%, 0.3%, 3.1%. Тези резултати дават основание да се твърди, че производството е излязло от рецесията, в която попадна, но не и от кризата. По-голям темп на нарастване е регистрирано при аграрния сектор с 3.9% и промишлеността с 2.3%. В същото време в някои отрасли от сферата на услугите продължава обратната тенденция, като отбелязват спад в рамките от минус 1.8% до минус 2.7%.

- Наблюдават се съществени изменения в съотношенията и структурата при производството на БВП и БДС през 2010 г. в сравнение с 2009 г. Индустиалният и аграрният сектор увеличават относителните си дялове в БВП с 0.6% и 0.3% пункта и достигат относителни дялове от 26.9% и 4.5%. Сектор- услуги намалява своя дял с 0.8% (от 55.4% на 54.6%). Съотношението между БДС и корективите (данъци) е 86.1: 13.9 срещу 85.9: 14.1 през 2009 г. Относителният дял на компенсацията на наетите лица в БВП се намали с 1.3 % пункта и достигна 36.5%, а при БДС съответно с 1.5% пункта и достигна 42.5%. Компенсацията е по-добра в сферата на услугите- 44.5% от БДС срещу 42.6% за индустрията.

- БВП през 2010 г. е произведен от 3506 хил. заети лица. На заето лице се пада годишно 20102 лв. от текущия обем на БВП, като всеки зает създава средно 12.20 лв. на един отработен човекочас. Производителността на труда на БВП на зает и човекочас спрямо 2009 г. нараства съответно с 6.4% и 6.7%. Влияние за по-високата производителност на труда оказва намалението на броя на заетите лица от 219 200, т.е. с 5.9% спрямо 2009 г. По-висока е производителността на труда в индустрията- 20 364 лв. БДС на един зает и 12.20 на един отработен човекочас. В сектор услуги всеки зает произвежда средно 18304 лв. и 10.50 лв. на отработен човекочас, а в аграрния сектор съответно 4482 лв. и 3.00 лв.

- Произведеният БВП на човек от населението достига в лева 9362, в евро- 4787 и в щатски долари 6335. Сравнявайки ги с европейското равнище те все още са ниски. Ниското равнище оказва задържащо влияние за нарастване и подобряване на структурата на крайното използване на БВП. Освен това, кризата през 2010 г. се отрази по различен начин върху отделните компоненти на БВП. Крайното потребление продължи да бележи спад- от 1.1%, а брутообразуването на основния капитал от 16.5%. През 2010 г. БВП е използван 60.8% от крайни потребителски разходи на домакинствата, 16.2% за колективно потребление и 23.5% за брутообразуване на основния капитал.

Съществува значителен дисонанс по отношение на производителността на труда между търгуемия и нетъргуемия сектор в полза на търгуемия.

Динамиката на производителността на труда не е еднаква във всички отрасли на икономиката вътре в тези два сектора. Докато цените на търгуемите стоки се приспособяват към международните нива, поради арбитражирането на стоките (условието за паритет на покупателната способност), което е въведено само за търгуемите стоки, то не стои така въпросът с нетъргуемите стоки. Особено проблемен в това отношение е секторът на услугите, който генерира изключително напрежение, поради:

- Стремежа на Европейската кохезия, чрез увеличаване цените на услугите, което неминуемо генерира инфлация от една страна, а от другата- темпът на растеж е изключително висок. Така на практика се увеличава неправомерно дисонансът между ръста на производителността на труда и ръста на работните заплати.

- Административните услуги показват и друга негативна тенденция, увеличаване на производителност на труда и намаляване качеството на услугата. Това се дължи на факта, че през последните две години числеността в сектора рязко се понижи с до 20% поради необмислено налагане на тази редукция по административен ред. Едновременно с това, обаче не се създадоха условия за електронизация на тези услуги. От 2001 г. в България се говори за електронно правителство, като 80% от средствата на ОП „Административен капацитет” бяха похарчени за това от две поредни правителства, но електронно правителство и досега няма.

При редуцирана численост и липса на електронно правителство се:

- Влошава качеството на административните услуги;
- Създават предпоставки за корупционни практики;
- Влошава бизнес средата;
- Значително се редуцира притокът на чужди инвестиции. Ниските заплати, ниските преки данъци всъщност не са в състояние да привлекат ПЧИ и да генерират конкурентноспособност. Това обстоятелство влияе негативно на производителността на пазара на труда в търгуемия сектор.

За съжаление ръстът на производителността на пазара на труда в България не генерира нови работни места. Поведението на работодателите в случая е един от факторите за липса на ръст в заетостта. Те използват голямата безработица и принуждават работниците да работят по 10-12 ч. и през празнични дни. На много места в реалния сектор числеността на персонала е под технологичния минимум, което е предпоставка за аварии, трудови злополуки и професионални заболявания.

VII. Здравеопазване

Правителството на ГЕРБ още с встъпването си на власт изведе като един от най-важните си приоритети реформата в здравеопазването поради факта, че реформата в този сектор е практически спряла и се създава опасност за здравето и живота на българските граждани.

Внимателният анализ на състоянието на здравеопазването и здравето осигуряване показват:

Първо: Акумулираните средства в НЗОК са или недостатъчни, или се използват неефективно и на лице е липса на контрол по тяхното разходване.

Второ: В извънболничния сектор структурирането е факт, но ефектът от дейността на общо практикуващите лекари все още е дискутируем като качество на здравната услуга.

Трето: По отношение на болничната помощ резултатът се дефинира като излекуван пациент, а заплащането за „случай” е на базата на определен разход за лечение по клинична пътека. Това дава основание за очакване за стандартизиране на медицинската практика.

Четвърто: В рамките на т. нар. реформа през далечната 2000 г. се въведе конструкцията на Националния рамков договор, която считаме вече за анахронизъм, особено при определяне цената и обемите на медицинската помощ

Пето: Предходните правителства въведоха абсурдния принцип за пазарните механизми в здравеопазването, а това правителство довърши абсурда с т. нар. делегирани бюджети за болниците. В рамките на същия този абсурд МФ стовари общите и капиталови разходи на гърба на болниците за сметка на клиничните пътеки, тъй като липсват предвидени средства за това. Смесът на рамковия договор се negliжира и от факта, че сега МФ определя цените и обемите на медицинската помощ. В резултат на неясни принципи се намалиха цените на някои клинични пътеки – гастрентерологията, пулмологията и особено цените за модерно лечение на инфаркт на миокарда /с 30 %/ при положение, че България е на първо място по сърдечно – съдови заболявания и инфаркт. Още повече, че в правителствената концепция борбата със сърдечно – съдовите заболявания и изведена като приоритет.

Шесто: Създадената от МС комисия по позитивно рембурсната листа на лекарствените средства иззе тази дейност от НЗОК и по този начин определените от нея рембурсни цени не са съобразени с възможностите на бюджета на НЗОК. В резултат на това за първи път диабетно болните трябва да доплащат за лечението си. Тази дисхармония не само, че ощети болните, понижи ефективността на изразходваните средства, но и създаде условия за корупционни практики.

Седмо: През настоящата година един от основните проблеми за фискалната устойчивост на системата е Законът за бюджета на НЗОК. При законово определена здравна вноска от 2009 г. от 8% на практика се използват 6%, а за 2010 г.- 5% от постъпилите здравни вноски. Освен това държавата като осигурител има твърде имагинерен принос към системата. От дължимите за 2010 г. 914 120 лв. тя на практика ще трансформира 111 347 лв., а остатъкът се твърди, че ще депозира в БНБ за запазване на баланса по консолидирания държавен бюджет. По този начин МФ като касиер на правителството е в състояние на абдикиране от задължението по чл.52 от Конституцията. На практика всички правителства, вкл. и това, задържат

значителни средства от бюджета на НЗОК във фискалния резерв, вместо да ги инвестират в здравеопазването.

Осмо: В края на 2009 г. от здравноосигурителните вноски бяха взети 455 млн. За изплащане на пенсиите, което е нарушение на закона за здравното осигуряване.

Девето: Финансовият министър национализира резерва на НЗОК в размер на 1, 450 милиарда и го прехвърли без връщане във фискалния резерв през 2010 г.

Десето: През 2010 г. се въведоха т.нар. „делегирани бюджети”, по които НЗОК заплати 67 % от заработените и отчетени средства и болниците затънаха в дългове.

Единадесето: Въпреки настоятелните предложения на КТ „Подкрепа” за завършване на цикъла на интегрираната информационна система, липсва съществена финална фаза- връзката с пациента. Въвеждането на електронна пациентска карта, базирана на постигнатите достижения за хлорографски запис, е от особена важност. По този начин и пациенти и лекари независимо в коя част на ЕС или САЩ са ще имат целия здравен статус, на всички извършени медицински дейности в хода на всички лечения и всички предписани лекарствени средства. Това ще улесни от една страна здравната грижа, а от друга ще минимализира фиктивната дейност и злоупотребите от страна на изпълнителите на здравната помощ.

Дванадесето: Въпреки широко прокламираните идеи за здравна помощ, де факто такава нещо няма. Нещо повече, разнопосочните сигнали и липсата на стройна визия създават усещане за интелектуална и експертна немощ за разписване на адекватна стратегия и нейното реализиране.

Тринадесето: Поредните опити с административни похвати да се решат толкова сложни и специализирани реформи са обречени на фиаско. Фрапиращ пример за това е изолирането на синдикатите, които представляват тази част от осигурените, които плащат осигурителни вноски, от надзора на НЗОК.

Четиринадесето: Със законовите промени беше нарушен трипартизма в управлението на НЗОК, чрез премахването на институцията „Общо събрание”.

Петнадесето: През цялата 2010 г. в надзорния съвет нямаше представители на синдикатите, защото беше определен само един представител, а национално представителните синдикати са два.

Шестнадесето: Все повече хора губят доверие в системата и вече 1, 977 млн. души не плащат здравно - осигурителни вноски.

Седемнадесето: Отделно НЗОК превежда месечно от парите на осигурените 28 млн. месечно на МЗ или 336 млн. годишно, без обществен контрол и неизвестно за какво, което е безпрецедентно нарушение.

Осемнадесето: Държавата като осигурител за 2011 г. ще внесе за осигурените от нея лица 941 млн. От бюджета на държавата за здравеопазване постъпват 420 млн. годишно. Ако се калкулират иззетите средства от НЗОК и държавният принос в здравеопазването резултатът е дефицит от 425 млн. или държавата не само, че няма принос в здравеопазването, но изземва незаконно частни здравни вноски, които харчи безконтролно и неизвестно за какво. Такъв случай в света няма. КТ „Подкрепа” е сериозно разтревожена от факта, че институциите, които имат права по конституция, мълчат и до сега конституционният съд не е сезиран по този въпрос.

Деветнадесето: За 1,5 година се смениха трима министри на здравеопазването, което доведе до нестабилност и сътресения в системата. В резултат на честите промени, настъпи хаос в поднормативната уредба, която излиза от МЗ и вместо реформи, се получи пълно объркване и регрес – например: Наредба залага изискване за минимум 30 легла във всяка специализирана болница, а същевременно в закона има изискване само за 10 легла. Това създава проблем за издръжката за лечение и персонал на съответната болница.

В заключение, считаме че стартът на здравната реформа не се е състоял в продължение на една година.

Председателят на НСТС обещава на социалните партньори, че министърът на здравеопазването, който и да е той, ще представи концепция, но за една година не успяхме при двама министри да разберем какво се случва.

VIII. Социален диалог

КТ „Подкрепа” високо оценява реалната дейност на правителството за осъществяване на действен и ефективен социален диалог.

В особено тежкия период на криза правителството обсъждаше и решаваше важните въпроси със социалните партньори.

Трябва със задоволство да констатираме, че диалог се води на всички нива- областно, общинско, браншово и национално.

В резултат на заявеното намерение за диалог още през септември 2009 г. съответно беше разработен първият пакет от антикризисни мерки.

В оживен дебат беше коригирана тригодишната фискална програма и бяха обсъдени данъчните закони и бюджета за 2010 г.

На базата на конструктивен диалог се разработи вторият антикризисен пакет от мерки и корекцията на бюджет 2010 г., който за съжаление не бе изпълнен в по-голямата си част.

Концепцията за това здравеопазване беше разгледана май 2011 г.

Изпълнението на ОП и ефективното използване на евро фондовете- все още не е разгледана в НСТС. Успяхме в края на 2010 г. да приемем усъвършенствания пенсионен модел.

Беше приет план за работата на НСТС. Правителствената делегация следва добре да разбере, че всички проблеми, касаещи жизненото равнище и трудово-осигурителните отношения, са предмет на дебат в НСТС, защото много често се налага да обясняваме и настояваме пред премиера кои нормативни актове и теми трябва да бъдат включени в заседанието.

Въпреки належащата нужда от дебат по политиката по доходите след внесеното предложение от КНСБ и КТ „Подкрепа” все още няма реален и

конкретен отговор от страна на правителството, при положение че трябва да стартира бюджетната процедура за 2012 г.

Това е изключително тревожно и поражда социално напрежение с непредвидими последици.

IX . Социална сигурност

Правителството на г-н Борисов завари осигурителната система в дълбока криза:

- Дефицит надхвърлящ 60%;
- Корупционни практики, които безнаказано източваха социалните фондове;
- Недоразвити и погрешно структурирани II-ри и III-ти стълб.

Това обстоятелство наложи социалните партньори да анализират състоянието на социалните фондове.

Днес системата на ДОО е отново и много по-силно финансово зависима от бюджета на държавата и практически автономна само на книга. За 2010 г. срещу разходи в размер на 4,281 млрд. евро са едва 2,067 млрд. евро. Още по-драстична е ситуацията при пенсионната система- при разходи за пенсии в размер на 3,648 млрд. евро, приходите от осигурителни вноски са по-малко от половината. През 2010 г. зависимостта на осигурителната система от държавния бюджет се е увеличила над 20 пъти.

Няколко са основните причини за това състояние. На първо място, това е отказът от принципни постановки и законови норми, въведени с реформата от 1999-2000 г., както и упоритото и последователно следване на необосновани, небалансирани и недалновидни политически решения на входа и на изхода на осигурителната система, които с всяка изминала година кумулативно увеличават ефекта си върху финансите на осигуряването. На второ място, това са и причини, заложи от самата реформа, каквато е изграждането на задължителния капиталов стълб на пенсионната реформа, вноски за които се отделят от общата вноска за пенсия в държавното обществено осигуряване.

Най-разрушителното въздействие върху финансовото състояние на системата за пенсионно осигуряване бе нейното ориентиране и подчиняване

на изпълнението на неприсъщи цели- да стимулира конкурентоспособност и да се бори със сивата икономика, чрез създаване на: „стимулираща бизнес среда”, разбрана като предварително намаление на размера на осигурителните вноски. Само в периода 2006-2010 г. вноската бе намалена с 15% пункта, като в периода на икономически растеж това се аргументираше с насърчаване на бизнеса, а в условията на криза- със запазване на работните места. В период на нарастване броят на безработните, вноската за Фонд „Безработица” със същите „аргументи” бе намалена три пъти (от 3% на 1%). За няколко години всички фондове на ДОО (с изключение на малкия Фонд „Трудова злополука и професионална болест”) бяха доведени до тежък дефицит. Вноската във Фонда за Гарантиране вземанията на работниците при фалит на работодателя, създаден с много усилия и с помощта на МОТ, чрез ратификация на Конвенция 173, бе доведена до символичната величина от 0.1%, а от 2011 г. ще бъде въведен гратисен период от 0% вноска за три години с аргумента, че положителното му салдо към момента е основание бизнесът да бъде освободен от тази „тежест”.

С участие на три правителства, както и настоящото, пенсионната система в частта ѝ от първия, солидарен и разходо-покривен стълб, се гледаше като на резерв за намаляване разходите на бизнеса и създаването на по-благоприятен климат за чужди инвестиции. Създалият се финансов вакуум в осигуряването ѝ преди всичко в ресурсите на пенсионната система, доведе до фактическа промяна на модела, тъй като той повече не бе в състояние да функционира така, че да изпълнява предназначението си. Освен ангажимента на държавата да попълва дефицита на пенсионния фонд, за да се гарантира изплащането на пенсии и обезщетения от 2008 г. бе въведено законово задължение държавата да играе ролята и на особен осигурител и ежегодно да финансира разходите за пенсии с 12% върху съвкупната осигурителна основа. През 2010 г. този трансфер е 1,15 млрд. евро или 34% от всички разходи за пенсии на фонда. Ако бъде преустановено изплащането на този трансфер от държавния бюджет, пенсията за 97% от пенсионерите трябва да бъдат намалени с над 1/3. Очевидно е, че приходите от вноски покриват по-малко от 1/2 от разходите за пенсии. Българската пенсионна система все повече се превръща от осигурителна система, финансирана с данъци, една трансформация, за която обществото не е давало съгласие.

Като следствие не би могло да се очаква много от качеството и адекватността на осигурителната защита. Пенсионерите остават една от най-засегнатата от бедност социална група- 34% от лицата над 65 г. възраст и 40% от тези над 70 г. възраст. Средната пенсия е почти на равнището на минималната работна заплата за страната (около 135 евро месечно), а почти 2/3 от пенсионерите получават пенсия под този размер.

Всичко това наложи доразвиване на реформата, съобразено с:

- Финансова стабилизация на ДОО;
- Демографската криза;
- Изискванията на експертите на ЕК, заложен в „зелената книга”.

В края на 2010 г. социалните партньори се споразумяха с правителството за:

А. Консолидация и стабилизиране на приходите на ДОО до 2035 г. чрез:

1. От 1 януари 2011 г. увеличаване на осигурителната вноска за Фонд „Пенсии” с 1.8% пункта;

2. От 1 януари 2011 г. предприемане на по-ефективни мерки за подобряване събираемостта на осигурителните вноски, в т.ч. чрез криминализиране укриването на осигурителни вноски;

3. От 1 януари 2011 г. до 31 декември 2013 г. вкл. нулев размер на вноските за Фонд ГВРС (поради натрупани големи средства от приходи и доходност от инвестиции във фонда и ниски разходи за обезщетения).

4. От 1 януари 2012 г. увеличаване на стажа за работещите при трета категория труд (чл. 68 от Кодекса за социално осигуряване) по 4 месеца на всяка календарна година до достигане на 37г. стаж за жените и 40г. стаж за мъжете през 2010 г. Същото нарастване на стажа ще се прилага и за общия изискуем се стаж за работещите в социалните ведомства. /МВР и МО/ и за учителите.

5. От 1 януари 2021 г. нарастване на възрастта за пенсиониране на жените и мъжете с по 6 месеца до достигане на възраст 63г. за жените (2026 г.) и 65г. за мъжете (2024 г.).

6. Удължаване на периода за ранно пенсиониране за работещите при първа и втора категория труд до 31 декември 2014 г. Пенсиите на тези лица за периода 2011г.-2014 г. ще се изплащат от държавното обществено осигуряване, вместо от професионалните пенсионни фондове и вноските от 12% и 7% ще постъпват в НОИ. Във Фонд „Пенсии” на НОИ ще се прехвърлят и средствата по индивидуалните им партии до 31 март 2011 г.

7. Условията за пенсиониране на категориините работници няма да се променят до 31.12. 2014 г.

8. От 1 януари 2015 г. ранни пенсии за работещите при първа и втора категория труд, ще се изплащат само от професионалните пенсионни фондове.

В. Подобряване адекватността на пенсиите и овладяване на демографските предизвикателства, чрез:

1. От 1 януари 2017 г. увеличаване тежестта на всяка година осигурителен стаж от 1.1 на сто на 1.2 на сто от пенсиите, свързани с трудова дейност.

2. От 1 януари 2017 г. увеличаване на общия размер на осигурителна вноска за Фонд „Пенсии” с 2% пункта, като увеличаването се насочва за универсалните пенсионни фондове, т.е. вноската за УНПФ нараства от 5% на 7%.

3. Достигане до 2025 г. коефициент на заместване на личния доход на лицето преди пенсионирането му, не по-малко от 65 на сто от първия и втория стълб.

4. Увеличаване на периода за закупуване на стаж до 5г. Вноската е в размера на вноската за Фонд „Пенсии”- 17.8% Върху минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се лица.

5. От 1 януари 2014г. отпадане на тавана на новоотпуснатите пенсии и постепенно увеличаване тавана на старите пенсии / чрез постепенно нарастване на максималния осигурителен доход/.

6. От 1 януари 2012 г. работодателят заплаща първия ден на временната работоспособност в размер на 100 на сто от възнаграждението, а от втория

ден се изплаща обезщетението от Фонд „Общо заболяване и майчинство” в Държавното обществено осигуряване.

Акцентът на проведената пенсионна реформа във втория стълб (допълнително пенсионно осигуряване) показва следното:

- Създадените професионални пенсионни фондове за работещите при тежки условия на труд (първа и втора категория труд при пенсиониране) нямат място във втория стълб, тъй като тяхната функция е да плащат ранни пенсии, а не добавки.
- ППФ за 10г. не успяха да намерят достатъчно средства, за да могат да плащат ранни пенсии, от данните предоставени от тях към 1.01.2011 г.- могат да плащат например 50 и 150 лв., което е абсурдно за пенсия на хора, работещи в тежки условия на труд.
- ППФ само в България, от целия ЕС трябва да подчертаем, че Унгария направи подобен опит, но още през втората година беше установено несъстоятелността на приложение на капиталовия принцип за ранно пенсиониране, и унгарското правителство прекрати тази порочна практика.
- При преговорите по продължаване на пенсионната реформа-синдикатите предложиха подобен подход на партньорите си, но под натиска на частните дружества, управляващи ППФ се взе компромисно решение.
- Коректният прочит на ситуацията с ППФ показва, че:
  - В тяхната дейност няма пазарни принципи;
  - Те получават по законово разпореждане броя на хората, защото не става въпрос за личен избор на осигурените, а за лично предпочитане на работодателя, свързано с размер на комисионна, и с факта, че той плаща вноските от средствата на фирмата, а неосигурените от своя доход;
  - ППФ- получават без конкуренция готов финансов ресурс, с който оперират, без особен успех видимо от нивото на доходите във фондовете;
  - От средствата, преведени от работодателите те заделят за високите си заплати и разходите на просторните офиси и добре платени секретарки.

- На основание изложеното, социалните партньори решиха, че финансовият ресурс за ранно пенсиониране може да бъде в помощ за формиране на ранните пенсии, с цел да се спазят изискванията на 102 Конвенция на МОТ, без осигурените лица да губят правата си по клаузите на подписания договор. За целта НОИ пое ангажимента да съхрани финансовия ресурс, прехвърлен от ППФ поименно и да формира ранни пенсии от Солидарния фонд на първи стълб, като включи и прехвърления финансов ресурс.
- С решение #7 от 31.2011 г. Конституционният съд обяви параграф 4а на преходни и заключителни разпоредби на КСО за противоконституционен. Параграф 4а уреждаше прехвърлянето на финансов ресурс от ППФ в НОИ за формиране на ранни пенсии за пенсиониращите се лица през 2011 г. Това на практика създаде огромен проблем за лицата от първа и втора категория труд, които искат да се възползват от ранно пенсиониране, защото:
  - Те могат да получат ранна пенсия само от ППФ в зависимост от натрупания финансов ресурс по партидата, т.е. между 50 и 150 лв.
  - Под въпрос е оставането в закона на параграф 4- тий като възможността за ранно пенсиониране до 2014 г. е свързана с разпоредбите на параграф 4а, в противен случай режимът на параграф 4- приключва до края на 2010 г.
  - Ако режимът на параграф 4 остане в същия вид, ще бъдат ощетени осигурените в първи стълб, тъй като с техните лични доходи и заделени вноски, те неправомерно трябва да обезпечат ранни пенсии.
  - Не е ясно какво се случва със 100 млн., прехвърлени от ППФ в НОИ- както и съдбата на тези, които са се пенсионирали през 5 месеца на 2011 г. по този ред.

Всъщност за недомислието на правителството на Иван Костов, алчността на дружествата, управляващи ППФ и мнението на КС, сега правителството на Б. Борисов е изправено пред сериозно социално напрежение, без да има вина за него.

Втората съставляваща на системата за социална защита- социалното подпомагане, не е в по-благоприятна ситуация. Не се наблюдава особено

развитие на прилаганите програми за подкрепа и подпомагане на уязвими групи, нито подобряване на финансирането и методите за определяне обхвата на програмите. В основата на критериите за достъп до системата стои т.нар. гарантиран минимален доход. Неговият размер е съобразен единствено с преценката на министерството на финансите за възможностите на бюджета да финансира системата, без оглед на какъвто и да е обективен измерител. Този размер в продължение на години не е променян, като по този начин качеството на защитата на целевите групи се влошава постоянно. Практически месечното парично подпомагане от години обхваща един почти непроменяем контингент, в който преобладават малцинствените групи, огромната част, от които отдавна са нагодили битието си към изискванията на нормативната уредба и практически са с нагласа за пожизнен статут на подпомагани. Опитите да се ограничат някои злоупотреби, чрез законови рестрикции постигнаха единствено zlepоставяне на страната ни в международен план, но не и ефективна промяна на статуквото. Другата широка програма- семейните помощи, се свежда главно до изплащането на т.нар. добавки за деца и на помощи на бременни и майки на малки деца, които не са обхванати от системата на социално осигуряване.

Независимо, че от няколко години България е установила методиката и определя официалната линия на бедност, тя не намира практическо приложение в политиките за подпомагане. С развитието на световната финансова и икономическа криза ресурсите по всички програми за социално подпомагане се ограничават чисто механично, което стеснява възможностите им за обхват на всички нуждаещи се, а забавеното изплащане на помощи е регулярна практика, която нерядко предизвиква протести и публично недоволство. В името на икономии на средствата за социална защита постоянно се прибегва до изменения в нормативните актове, от което пък се поддържа едно постоянно напрежение и негативни очаквания в уязвимите групи.

Световната финансова и икономическа криза наложи допълнително бреме върху системите за социална защита. Особено уязвими са пенсионните системи, независимо дали са разходопокривни или капиталови- ръстът на безработицата, отрицателният растеж, повишените нива на вътрешния дълг и

нестабилността на финансовите пазари поставиха на изпитание функционирането на пенсионните системи практически във всички страни.

Х. Сива икономика

Правителството на г-н Б. Борисов дойде на власт декларирайки, че негова първа грижа е борбата с корупцията, контрабандата, които са генератори на сива икономика.

Вярно е, че сивата икономика не признава национални граници, но вярно е също, че неспазването на законите и неефективният контрол за хранителна среда за нея.

Относителният дял на сивата икономика в последните две години застрашително се увеличава и от 25%, вече изследователите определят нейната стойност около 40-58%. По-тревожен е фактът, че в страните от „третия свят“ тя е 40-50%. Тези нива са критични, защото рискуваме България да мине изцяло в сивия сектор. Освен големите фирми и при чуждите инвеститори ситуацията е прилична, но 92% от бизнеса у нас е среден и дребен, а там нещата са „сиво и тук там бяло“. Надхвърлянето на критичните нива се превръща в основно социално-икономическо противоречие, защото стопаира приходите в бюджета на страната и в осигурителните фондове, затруднява поддържането на основните публични системи, формира дефицит и поражда нелоялна конкуренция.

България е поставена в определена дилема, която чрез конкретни и последователни политики, обща воля и ефективни действия следва да се разреши. От една страна, възможността за укриване на доходи, заобикаляне на данъчните задължения и сянката на „политическия чадър“, от страна на богатите води до масово възмущение сред обществото, а от друга - незаконно работещите са подложени на далеч по-малко критики в общественото съзнание. Това е удар върху приходите в бюджета и осигурителната система. Общо е мнението, че работещите в неформалния сектор имат антисоциално поведение, тъй като са източник на нарастваща безработица и социална несправедливост.

В условията на криза тази ситуация се влошава. От една страна, безработицата девалвира доходите, а от друга - сивият сектор безпрепятствено се увеличава. Произведеният в неформалната икономика БВП всъщност е генериран от икономическите агенти необявен доход, който се формира главно от: работа без трудов договор и изплащане (получаване) на трудови възнаграждения, които надвишават официално декларираните. По данни на НСИ могат да се направят изводи за дела на неформалния сектор в икономиката от гледна точка на трудовата заетост.

Въпреки заявените намерения правителството не само не успя да се справи с контрабандата, но и тя се увеличи. За никого не е тайна, че 80% от цигарите, които се продават в страната са контрабандни. За това обстоятелство отговорност носят и двамата вицепремиери. Особен принос има финансовият министър Симеон Дянков, с необмисленото рязко вдигане на акцизите, което не само не допринесе за приходите в бюджета, но събираемостта падна с 46%, което е истинска катастрофа.

Като прибавим измамите с ДДС и укриване на доходи и печалби картинката става много тревожна.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Първо: Правителството не успя да се справи с кризата и стовари всички негативи върху хората на наемния труд и пенсионерите. Въпреки усилията на социалните партньори по изграждане на два антикризисни пакта- мерките, предвидени в тях си останаха на книга. Заслужава да се отбележи, че само министър Тотю Младенов успя с цената на много усилия да изпълни всички ангажименти по тях.

Второ: Постигнатата фискална стабилност се дължи на мизерията на българите и тяхната самоотвержена търпимост.

Трето: Нито в един от трите бюджета на страната няма предвидени антикризисни буфери и мерки в подкрепа на реалната икономика. Редуцирането на разходите почти доведе до колапс образованието,

здравеопазването и националната сигурност. Нещо повече, икономическият екип показва нагледно, че не може да управлява финансови средства.

- От 8.3 млрд. фискален резерв сега в него има част от Сребърния фонд и нереализираните 1.5 млрд. от НЗОК в имагинерен вид, защото за първи път от най-новата история на България фискалният резерв е хипотетично число, което се установява в края на финансовата година.
- Няма идея за повишаване на конкурентоспособността чрез наука, ай ти технологии, нови продуктивни структури и национална доктрина за приоритетно развитие на икономическите дейности.

Четвърто: Използването на средствата по оперативните програми, макар и леко увеличено е нищожно малко 10%. Министърът по еврофондовете не успя да наложи ефективни подходи по усвояването, а бюрократи по отделните министерства допълнително затрудняват достъпа с усложнени процедури. На фона на тази мрачна картина, не можем да не отбележим професионалния подход на министър Росен Плевнелиев в тази област. Не случайно той има най-високия рейтинг, вещината и интелектуалният поглед по проблемите в неговия ресор го отличават и затова неговите постижения са безспорни. Той се ползва не само с високо доверие в страната, но и в ЕС. Поговорката казва, че една птичка пролет не прави, но министър Р. Плевнелиев доказва обратното. Безспорните му успехи върнаха доверието на Европа и на инвеститорите в България, и ние му пожелаваме успешен мандат.

Пето: Особено тревожна е ситуацията в енергетиката. България, де факто няма либерализиран пазар за ел. енергия. Множество енергийни обекти са заплашени от затваряне по екологични причини. Ако трябва да търсим вина, то тя безспорно е на бившата еврокомисарка и настояща кандидат президентка г-жа Миглена Кунева, не без помощта на бившата ѝ експертка по екология и настоящ министър- г-жа Нона Караджова. Тези две дами, наречени мисис „yes”, не само не направиха опит да извоюват гратисни периоди като Румъния до 2017 г., а най-безропотно закопаха българската енергетика с еко норми до 2010 г., като прибавим и жалката съдба на АЕЦ Козлодуй ситуацията има само едно име, „национално предателство”, а не правителство. Към тази тъжна картина, като прибавим поведението на министър Т. Трайков по енергийните проблеми, който дори си позволи да

показва особени мнения, различни от тези на правителството, не може да не съчувстваме на премиера.

Шесто: Неимоверният труд на г-н Б. Борисов е достоен за уважение. Усилията, които той положи в рамките на социалния диалог да разискват и решават най-наболелите въпроси са безспорни. Безспорен е личният му авторитет и затова независимо от тежката ситуация той е високо ценен от българите, от социалните партньори и дори от политическите си опоненти. През 2-те години управление той се отнасяше честно с екипа си и това наложи редица персонални промени. Корпоративните лобита и слабата подкрепа на парламентарната група на ГЕРБ му създаваха огромни проблеми при решаването на изключително сложни казуси, които тежкото наследство и кризата му сервираха. Екипността в работата на едно правителство е крайъгълният камък на успеха и ние искрено му пожелаваме да я постигне за просперитета на България.

КТ „Подкрепа”, като отчита особено тежката икономическа криза, тежкото наследство от тройната коалиция, нивото на професионализма на парламентарната група на ГЕРБ и сложните взаимоотношения в екипа на правителството, счита че за успешно излизане от кризата са наложителни:

Първо: Сериозни усилия за изграждане на национална доктрина за развитие, и нови секторни организации.

Второ: Изграждане на електронно правителство.

Трето: Нови подходи в контрола и работата на всички структури, занимаващи се с контрол, особено в митниците.

Четвърто: Сериозна работа по изграждане на административния капацитет на ведомствата, агенциите и местните структури за управление.

Пето: Сериозен анализ на работата на икономическия екип на правителството и формиране на нова концепция за икономически просперитет, базирани на развитие на реалния сектор, олекотяване достъпа до кредитен ресурс.

Шесто: Политика на доходите, ориентирана към висока производителност и кохезия в средноевропейските нива.

Седмо: Разработване на концепция за комплексен ремонт на кабинета, основана на високия професионализъм и добрите практики, демонстрирани от министър Росен Плевнелиев и министър Тотю Младенов.

Настоящият анализ няма претенции за всеобхватност. Нашата цел е да помогнем за по-ефективната работа и успешно завършване на мандата, с цел просперитет на България.